

Turvallisuuden kokemukset vastaanottokeskuksissa

Työntekijöiden näkemyksiä vastaanottokeskusten
turvallisuudesta toukokuussa 2016 toteutetussa
turvallisuuskyselyssä

Turvallisuuden kokemukset vastaanottokeskuksissa

**Työntekijöiden näkemyksiä vastaanottokeskusten
turvallisuudesta toukokuussa 2016 toteutetussa
turvallisuuskyselyssä**

ISSN 1798-7067 verkkojulkaisu

ISBN 978-952-259-554-6 verkkojulkaisu

Helsinki 2017

KUVAILELEHTI

Julkaisija	Oikeusministeriö Kriminaalipoliittinen osasto	Julkaisu-aika 19.1.2017
Tekijä(t)	Minna Piispa, Saija Sambou, Markus Alanko	
Julkaisun nimi	Turvallisuuden kokemukset vastaanottokeskuksissa Työntekijöiden näkemyksiä vastaanottokeskusten turvallisuudesta toukokuussa 2016 toteutetussa turvallisuuskyselyssä	
Julkaisusarjan nimi ja numero	Oikeusministeriön julkaisu 1/2017	
Julkaisun teema	Selvityksiä ja ohjeita	
Tiivistelmä	<p>Rikksentorjuntaneuvosto ja Maahanmuuttovirasto toteuttivat toukokuussa 2016 turvallisuuskyselyn vastaanottokeskusten henkilökunnalle. Kyselyssä selvitettiin vastaajien kokemuksia vastaanottokeskuksessa asumisen ja työskentelyn turvallisuudesta.</p> <p>Kyselyn taustalla oli nopeasti lisääntynyt turvapaikanhakijoiden määrä ja mediassa käyty keskustelu tilanteen mahdollisesti synnyttämistä turvallisuushkista turvapaikanhakijoille, työntekijöille ja uusien vastaanottokeskuspaikkakuntien asukkaille. Aihetta selvitettiin kolmesta näkökulmasta; asukkaiden keskinäistä häiriökäyttäytymistä ja rikollisuutta, työntekijöiden työssään kokemaa uhkaa ja väkivaltaa työssään vastaanottokeskuksessa ja ympäristön keskuksissa asuville ja siellä työskenteleville aiheuttamia häiriö ja uhkatilanteita.</p> <p>Kyselyn aineisto kerättiin 10.5.–31.5.2016 välisenä aikana. Kyselyyn vastasi yhteensä 876 vastaanottokeskusten työntekijää. Tutkimuksen vastausprosentti oli noin 30 prosenttia ja edustaa tyypillistä kyselytutkimusten vastausprosenttia.</p>	
Asiasanat	Turvallisuus, turvattomuus, turvallisuuden tunne, maahanmuutto, turvapaikanhakijat, rikksentorjunta, vastaanottokeskukset	
Asianumerot	OM 1/62/2015	
	ISSN (verkkopjulkaisu) 1798-7067	ISBN (verkkopjulkaisu) 978-952-259-554-6
	Sivumäärä 62	Kieli suomi
	URN-tunnus http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-554-6	
Julkaisujen myynti/jakelu	www.oikeusministerio.fi , sähköinen versio: julkaisut.valtioneuvosto.fi , julkaisumyynti: julkaisumyynti.valtioneuvosto.fi	

PRESENTATIONSBLAD

Utgivare	Justitieministeriet Kriminalpolitiska avdelningen	Utgivningsdatum 19.1.2017
Författare	Minna Piispa, Saija Sambou, Markus Alanko	
Publikationens namn	Erfarenheter av säkerhet vid förläggningarna De anställdas erfarenheter av säkerheten vid förläggningarna enligt säkerhetsenkäten 2016	
Publikationsseriens namn och nummer	Justitieministeriets publikation 1/2017	
Publikationens tema	Utredningar och anvisningar	
Referat	<p>Rådet för brottsförebyggande och Migrationsverket genomförde i maj 2016 en säkerhetsenkät bland de anställda vid förläggningarna. Enkäten gällde de anställdas erfarenheter av hur tryggt det är att bo och arbeta vid förläggningarna.</p> <p>Orsaken till att enkäten genomfördes är den snabba ökningen i antalet asylsökande och debatten som förts i medierna om de säkerhetsrisker som denna utveckling eventuellt medfört för asylsökandena, de anställda vid förläggningarna och invånarna i de orter där det har inrättats nya förläggningar. Frågan utreddes ur tre olika synvinklar: störande beteende och brottslighet bland dem som bor i förläggningarna, hot och våld som de anställda upplevt i sitt arbete samt störningar och hotfulla situationer som de som bor arbetar i förläggningarna upplevt i omgivningen.</p> <p>Enkäten genomfördes under tidsperioden 10.5–31.5.2016 och den besvarades av sammanlagt 876 anställda. Svarsprocenten var ca 30 procent, vilket är en typisk svarsprocent vid enkätundersökningar.</p>	
Nyckelord	Säkerhet, otrygghet, trygghetskänsla, invandring, asylsökande, brottsbekämpning, förläggningar	
Ärendenummer	OM 1/62/2015	
	ISSN (webbpublikation) 1798-7067	ISBN (webbpublikation) 978-952-259-554-6
	Sidantal 62	Språk finska
	URN http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-554-6	
Beställningar/ distribution	www.oikeusministerio.fi Elektronisk version: julkaisut.valtioneuvosto.fi , Beställningar: julkaisumyynti.valtioneuvosto.fi	

SISÄLLYS

1	Tutkimuksen tausta ja tehtävät.....	8
2	Tutkimuksen aineisto.....	11
2.1	Taustatietoja vastaanottokeskusten koosta.....	11
2.2	Tutkimukseen vastanneiden ammattinimikkeet ja työskentelyn pituus vastaanottokeskuksessa....	12
3	Vastaanottokeskukset ja niiden järjestämät toiminnot.....	14
4	Vapaaehtoistoiminta vastaanottokeskuksessa.....	16
5	Vastaanottokeskuksen ja paikkakunnan välinen yhteistyö.....	19
6	Asukkaiden keskinäinen kiusaaminen ja häiriökäyttäytyminen vastaanottokeskuksissa.....	21
6.1	Kiusaamisen ja häiriökäyttäytymisen yleisyys vastaanottokeskuksissa.....	21
6.2	Kiusaamisen ja häiriökäyttäytymisen taustalla olevat syyt.....	23
7	Työntekijän kokemus väkivalta ja uhkatilanteet vastaanottokeskuksessa.....	25
7.1	Väkivallan pelko työssä.....	25
7.2	Työssä kohdattu väkivalta ja uhkatilanteet.....	28
8	Ympäristön reaktiot vastaanottokeskukseen.....	33
9	Turvallisuustyö vastaanottokeskuksessa.....	35
9.1	Vastaajien raportoimat hyvät käytännöt.....	37
9.2	Haasteellisten asiakkaiden siirrot.....	40
9.3	Turvallisuuden tunne.....	42
10	Yhteenvetoa ja kehittämistarpeita.....	44
10.1	Turvallisuus vastaanottokeskuksissa.....	44
10.2	Turvatoimet.....	46
10.3	Ympäristön suhtautuminen vastaanottokeskuksiin.....	46
	LÄHTEET.....	48
	LIITTEET.....	49
	LIITE 1: Turvapaikkahakemuksen prosessi.....	49
	LIITE 2: Turvapaikanhakija rikoksesta epäiltynä 1.1.–30.9.2016.....	50
	LIITE 3: KYSELY VASTAANOTTOKESKUKSILLE: KYSELYLOMAKE.....	53

1 Tutkimuksen tausta ja tehtävät

Rikksentorjuntaneuvosto (RTN) ja Maahanmuuttovirasto (Migri) toteuttivat toukuussa 2016 turvallisuuskyselyn vastaanottokeskusten henkilökunnalle.

Rikksentorjuntaneuvosto on oikeusministeriön yhteydessä toimiva asiantuntija- ja yhteistyöelin, joka käsittelee rikollisuuden ehkäisyyn, rikoksista aiheutuvien haittojen vähentämiseen ja turvallisuuden edistämiseen liittyviä yleisiä kysymyksiä. Syksyllä 2015 neuvosto käynnisti ”Turvallisesti yhdessä” -nimisen kansallisen rikksentorjuntaohjelman valmistelun, jonka yksi tavoite oli kehittää asukkaiden osallistumista ja vaikuttamiskeinoja paikallisissa yhteisöissä siten, että turvallisuuden tunne lisääntyy ja rikosten pelko vähenee.¹ Sekä ohjelman että tämän tutkimuksen taustalla olivat myös maahanmuuttotilanteen synnyttämät haasteet, joihin paikallistasolla pyrittiin etsimään ratkaisuja paikallisen rikksentorjunnan ja kansalaistoiminnan alueilta. Ohjelman valmistelun tausta-aineistona käytettiin mm. vastaanottokeskuksissa toteutettuja työpajoja.

Maahanmuuttovirasto on sisäministeriön alainen virasto, joka käsittelee ja ratkaisee maahantuloon, maassa oleskeluun, pakolaisuuteen sekä Suomen kansalaisuuteen liittyviä asioita. Turvapaikanhakijoiden vastaanoton käytännön toiminnan ohjaus, suunnittelu ja valvonta kuuluvat Maahanmuuttovirastolle. Maahanmuuttoviraston toimivalta perustuu kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta annetun lain (746/2011) 8 §:n 1 momenttiin sekä Maahanmuuttoviraston vastaanottolain 10 §:n perusteella tekemiin sopimuksiin vastaanottokeskusten kanssa.

Kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta annetulla lailla (17.6.2016/746) turvataan kansainvälistä suojelua hakevan ja tilapäistä suojelua saavan toimeentulo ja huolenpito sekä ihmiskaupan uhri tunnistaminen ja auttaminen ihmisoikeuksia ja perusoikeuksia kunnioittaen ottaen huomioon Euroopan unionin lainsäädäntö ja Suomea velvoittavat kansainväliset sopimukset. Turvapaikanhakija voi hakea turvapaikkaa Suomesta, kun hän on joutunut tai hänellä on aihetta epäillä joutuvansa vainon kohteeksi kotimaassaan.

Turvapaikanhakijamäärät ovat Suomessa 2000-luvulla vaihdelleet noin 1 500 ja 6 000 hakijan välillä. Vuonna 2014 turvapaikkaa haki 3 651 henkilöä. Suomeen saapui vuoden 2015 aikana 32 478 turvapaikanhakijaa. Ilman huoltajaa tulleita alaikäisiä hakijoita saapui vuoden 2015 aikana 3 021. Hakijoita saapui erityisesti syksyllä 2015 (kuvio 1).

1

http://www.rikksentorjunta.fi/material/attachments/rtn/rtn/julkaisut/PW6WRJMfh/OMSO_30_2016_Turvallisesti_yhdessa.pdf

Kuvio 1. Viikkokohtainen hakijamäärä vuoden 2015 alusta (Lähde: Maahanmuuttovirasto)

Odottaessaan hakemuksensa käsittelyä Suomessa turvapaikanhakija majoittuu vastaanottokeskuksessa ja saa vastaanottolain (746/2011) mukaisia palveluita. Osa hakijoista järjestää majoituksensa itse esimerkiksi Suomessa asuvien sukulaistensa tai ystävien luona. Myös he ovat oikeutettuja saamaan vastaanottolain mukaisia palveluita vastaanottokeskuksesta. Alaikäisille ilman huoltajaa tuleville turvapaikanhakijoille on omia ryhmäkoteja ja tukiasuntoja.

Syksyllä 2015 turvapaikanhakijoiden vastaanoton toimintaympäristö muuttui, sillä turvapaikanhakijoita alkoi saapua maahan nopeammin kuin suomalainen vastaanottojärjestelmä oli heitä varautunut rekisteröimään ja sijoittamaan. Vielä elokuussa 2015 vastaanottokeskuksia oli noin 25 ja vuoden 2015 loppuun mennessä vastaanottokeskusten (aikuisien ja perheiden vastaanottokeskukset, alaikäisten ryhmäkodit ja tukiasunnot sekä hätämajoitusyksiköt) määrä oli kasvanut noin 200 yksikköön.

Vastaanottokeskuksia jouduttiin avaamaan eri puolille Suomea hyvin lyhyellä varoitusaajalla. Uusien vastaanottokeskusten nopea avaaminen toi kentälle paljon uusia toimijoita. Osalla toimijoista tai heidän henkilökunnallaan saattoi olla vain vähän kokemusta vastaanottokeskuksen toiminnasta ja turvapaikanhakijoista. Turvapaikanhakijoiden määrä oli poikkeuksellisen suuri ja siitä uutisoitiin päivittäin näkyvästi. Joillakin paikkakunnilla, jonne vastaanottokeskuksia perustettiin hyvinkin nopealla aikataululla, asukkaiden huoli turvallisuudestaan kasvoi. Myös turvapaikanhakijat kokivat turvallisuutensa uhatuksi saadessaan osaksi suomalaisten uhkailuja, rasistisia solvauksia ja jopa väkivaltaa. Vastaanottokeskuksia kohtaan tehtiin ilkivaltaa ja osa paikkakuntalaisista osallistui mielenosoituksiin. Äärimmäisin ilmiö oli muutamalla paikkakunnalla perustetut katupartiot. Kaiken kaikkiaan syksyn 2015 tilanteella oli merkitystä niin työntekijöiden kuin asukkaiden turvallisuuden tunteisiin.

Rikksentorjuntaneuvoston ja Maahanmuuttoviraston toteuttamassa kyselyssä pyydettiin vastaajien kokemuksia turvallisuudesta vastaanottokeskuksessa. Kyselyn taustalla oli nopeasti lisääntynyt turvapaikanhakijoiden määrä ja mediassa käyty keskustelu tilanteen mahdollisesti synnyttämistä turvallisuushkista turvapaikanhakijoille, työntekijöille ja uusien vastaanottokeskuspaikkakuntien asukkaille. Tämä tutkimusraportti selvittää, miten vastaanottokeskusten henkilökunta on havainnut ja kokenut työpaikallaan ja omalla paikkakunnallaan turvallisuuteen liittyviä uhkia. Tutkimus selvittää myös heidän käsityksiään tapahtumien taustalla olevista tekijöistä ja mahdollisista ratkaisuista. Ensiksi raportissa tarkastellaan vastaajien käsityksiä vastaanottokeskuksissa järjestetyistä toiminnoista. Tämän jälkeen kuvaillaan vastaajien käsityksiä asukkaiden keskinäisestä häiriökäyttäytymisestä ja rikoksista sekä työntekijöiden työssään kokemaa uhkaa ja väkivaltaa työssään vastaanottokeskuksessa. Kolmanneksi selvitetään vastaajien kokemuksia ympäristön keskuksissa asuville ja siellä työskenteleville aiheuttamista häiriö ja uhkatilanteista.

Tämän tutkimuksen tulokset perustuvat siis vastaajien omiin kokemuksiin ja arvioihin eivätkä välttämättä kuvaa vastaanottokeskusten todellista tilaa. Tutkimus avaa samalla ainutlaatuisen näkökulman vastaanottokeskuksiin, niiden toimintaan, arkeen ja suhteeseen paikallisyhteisöihin syksyllä 2015 ja keväällä 2016, sillä tutkimuksen aineisto kerättiin kahden viikon aikana toukokuussa 2016.

2 Tutkimuksen aineisto

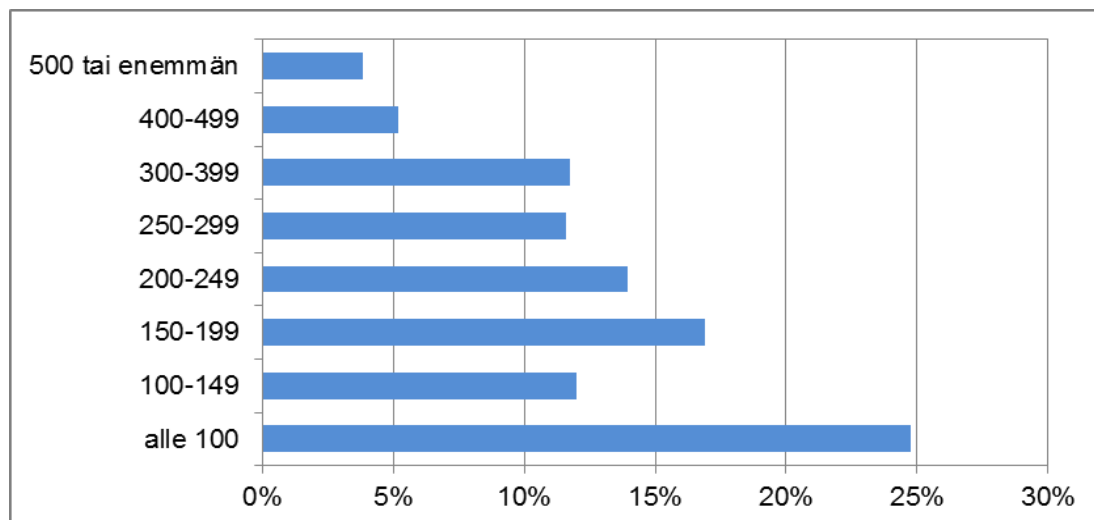
Tutkimuksen toteuttivat Rikossentorjuntaneuvosto ja Maahanmuuttovirasto yhdessä. Pyyntö kyselyyn vastaamisesta tuli Maahanmuuttovirastolta ja siitä tiedotettiin vastaanottokeskusten intranetin välityksellä. Kysely toteutettiin molemmilla kotimaisilla kielillä. Suomenkielinen kyselylomake löytyy liitteestä 3. Tämän tutkimuksen tulokset perustuvat siis *vastaajien omiin kokemuksiin ja arvioihin* eivätkä välttämättä kuvaa vastaanottokeskusten todellista tilaa.

Kyselyn aineisto kerättiin 10.5.–31.5.2016 välisenä aikana. Kyselyyn vastasi yhteensä 876 vastaanottokeskusten työntekijää. Maahanmuuttovirastolla ei ole tarkkaa tietoa vastaanottokeskusten henkilökunnan määrästä kyselyn toteuttamisen ajankohtana, mutta maahanmuuttoviraston arvio oli noin 3 000 henkeä. Tutkimuksen vastausprosentti nousee siis varsin hyväksi eli noin 30 prosenttiin ja edustaa tyypillistä kyselytutkimusten vastausprosenttia. Tutkimuksen toteuttamisen aikana 16.5.2016 vastaanottokeskustoimintaa oli järjestetty yhteensä 98 kunnassa ja kyselyyn saatiin vastauksia 86 kunnasta. Tosin kaikki vastaajat (n=65) eivät ilmoittaneet vastaanottokeskuksen sijaintikuntaa. Vastauksia tuli runsaasta 180:sta vastaanottokeskuksesta. Vastausprosenttia ei pysty laskemaan keskuksittain, sillä maahanmuuttovirastolla ei ole tarkkaa tietoa keskuksissa työskentelevien määristä. Toukokuussa 2016 kyselyn aikana toiminnassa oli 126 aikuisten- ja perheiden vastaanottokeskusta ja 81 alaikäisyksikköä.

2.1 Taustatietoja vastaanottokeskuksien koosta

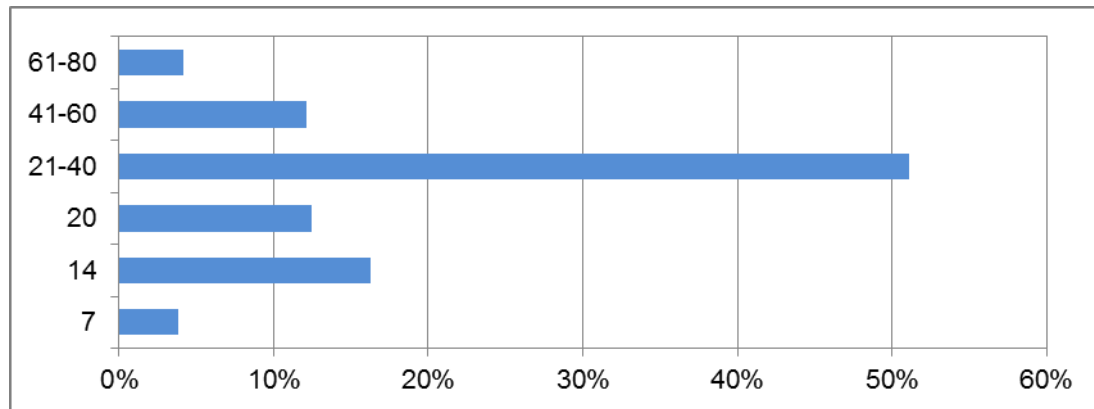
Aikuisia ja perheitä majoittavista vastaanottokeskuksista tutkimukseen osallistui eniten vastaajia alle 100 asukkaan keskuksista. Tässä on hyvä ottaa huomioon, että osassa keskuksista on sekä aikuisia, että alaikäisiä asukkaita. Kuviosta 2 ilmenee, että suurimmista vastaanottokeskuksista tuli selvästi vähemmän vastauksia.

Kuvio 2. Keskuksen asukasmäärät aikuisten ja perheiden yksiköissä vastaajien mukaan, % (n=674).

Alaikäisten yksiköistä eniten vastauksia saatiin 21–40 hengen suuruisissa yksiköissä työskenteleviltä. Alle 17-vuotiaat turvapaikanhakijat on sijoitettu pieniin, alle 20 asukkaan ryhmäkoteihin ja isommissa yksiköissä taas asuvat 17 vuotta täyttäneet².

Kuvio 3. Keskuksen asukasmäärät alaikäisten yksiköissä vastaajien mukaan, % (n=362).

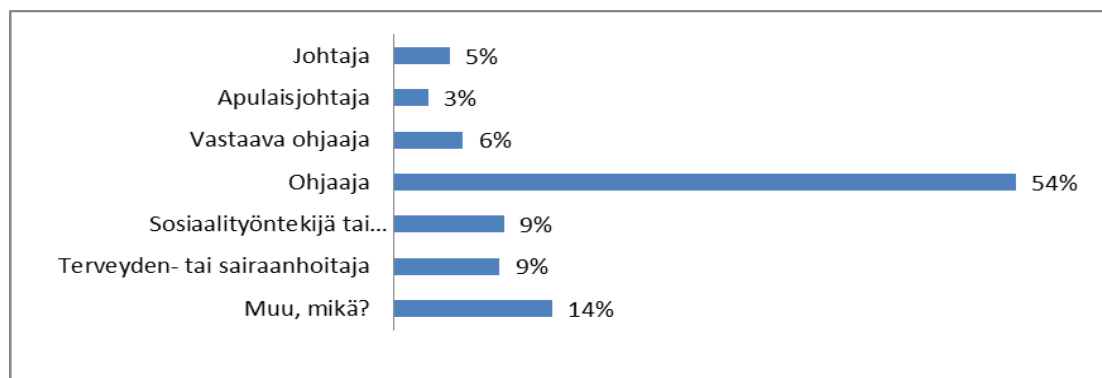

Vastaajien mukaan keskustusten suurimmat asukasryhmät tulivat Irakista, Afganistanista ja Somaliasta. Myös maahanmuuttoviraston tilastojen mukaan suurimmat turvapaikanhakijaryhmät toukokuussa olivat Irakista, Afganistanista, Syyriasta ja Somaliasta.

2.2 Tutkimukseen vastanneiden ammattinimikkeet ja työskentelyn pituus vastaanottokeskuksessa

Vastaajien ammattinimikkeet näkyvät kuviossa 4, josta ilmenee, että vastaajista yli puolet toimi keskuksissa ohjaajina. Yhdessä vastaavien ohjaajien kanssa heidän osuutensa oli 60 prosenttia vastaajista. Johtajia ja apulaisjohtajia oli 8 % vastaajista ja sosiaali- ja terveydenhuollon työntekijöitä 18 %. Kohdassa ”muu” esiintyviä ammattinimikkeitä olivat erityisesti sihteerit ja etuuskäsittelijät, opettajat sekä valvojat ja vartijat.

Kuvio 4. Vastaajien ammattinimike, % (n=875).

² 0–17 v. sijoitettu ryhmäkoteihin, joissa maksimissaan 20 asukasta ja 16-17v. voivat asua myös tukiasunnoissa, joissa voi maksimissaan olla 40 asiakasta mutta tästä voidaan poiketa kiireellisissä tapauksissa, jos se on välttämätöntä lapsen vastaanottopalveluiden järjestämiseksi (17§ vastaanottolaki).

Turvapaikanhakijoiden määrän lisääntyessä olemassa olevat vastaanottokeskukset täyttyivät ja uusia jouduttiin perustamaan pikavauhtia eri puolille Suomea syksyllä 2015. Edellä jo todettiin, että vuonna 2015 touko-kesäkuussa oli toiminnassa reilu 20 vastaanottokeskusta ja vuoden lopussa niitä oli 200.

Tutkimuksen aineistossa oli paljon vastaajia vastaanottokeskuksista, jotka olivat olleet toiminnassa vain lyhyen ajan. Yli puolet tutkimukseen vastanneista työskenteli keskuksessa, joka oli ollut toiminnassa 6–12 kuukautta. Vain 17,5 prosenttia vastaajista työskenteli yli vuoden toiminnassa olleessa keskuksessa.

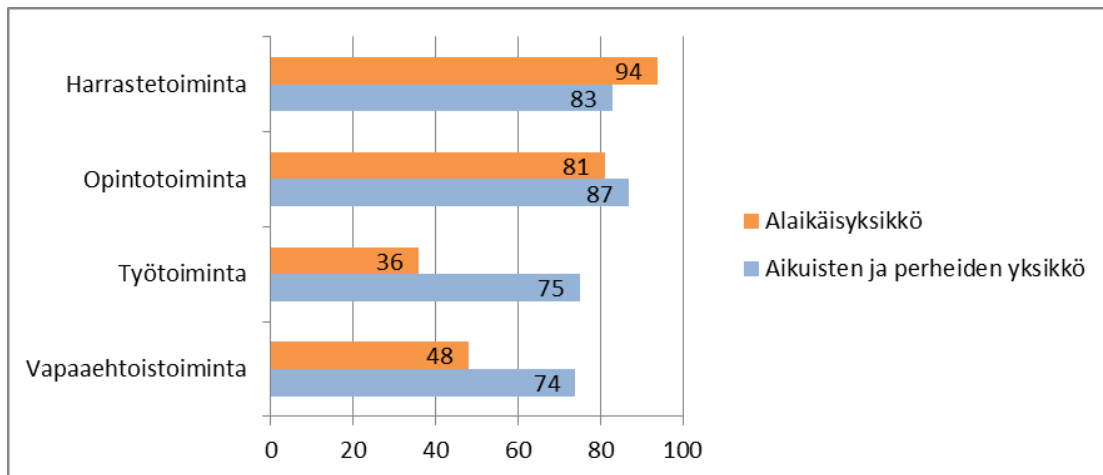
Uusien vastaanottokeskusten perustaminen näkyi myös vastaanottokeskuksessa työskentelyn pituudessa. Vastaajista ainoastaan 12 prosenttia oli työskennellyt nykyisessä vastaanottokeskuksessaan yli vuoden. Eniten oli 6–12 kuukautta keskuksessa työskennelleitä eli lähes puolet (46 %). Myös 3–6 kuukautta työskennelleitä oli paljon (37 %). Tuloksista voisi päätellä, että vastaajille ei ollut välttämättä ehtinyt kehittyä toimintatapoja tai työkokemusta vastaanottokeskuksista, joissa he työskentelivät, koska vain noin yksi kymmenestä vastaajasta oli työskennellyt nykyisessä vastaanottokeskuksessa yli vuoden.

Turvapaikanhakijoiden määrän kääntyä laskuun vuonna 2016 osa uusista vastaanottokeskuksista on jo suljettu.

3 Vastaanottokeskukset ja niiden järjestämät toiminnot

Tässä kappaleessa tarkastellaan vastaanottokeskuksissa järjestettyjä toimintoja ja erilaisia aktiviteettejä. Työ- ja opintotoiminta perustuu lain kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta (17.6.2011/746) 29 pykälään. Sen mukaan vastaanottokeskuksessa³ on järjestettävä työ- ja opintotoimintaa kansainvälistä suojelua hakevan ja tilapäistä suojelua saavan omaoimisuuden edistämiseksi. Kuvioista 5 käy ilmi, että vastaajien käsityksen mukaan alaikäisten yksiköissä järjestettiin enemmän opintotoimintaa kuin työtoimintaa⁴, kun aikuisten ja perheiden yksiköissä taas opinto- ja työtoimintaa järjestettiin lähes yhtä paljon. Opintotoiminta voi olla nimenomaan suomen kielen opiskelua ja oppivelvollisuusiässä oleville annettavaa valmentavaa opetusta peruskoulua varten. Yleisimmin järjestetyt aktiviteetit olivat harraste- ja opintotoimintaa, joita oli tarjolla vastaajien arvion mukaan alaikäisille hieman enemmän kuin aikuisten ja perheiden yksiköissä. Vapaaehtoistoimintaa vastaajat arvelivat järjestetyn alaikäisten yksiköissä vähemmän kuin aikuisten ja perheiden yksiköissä. Harrastetoimintaa oli esimerkiksi jalkapallo, kuntosali, biljardin peluu ja muut urheiluharrastukset. Vapaaehtoistoiminta saattoi olla esimerkiksi kielenopiskelua tai esimerkiksi käsityökerhoja tai muuta ajanvietettä. Kysymyksessä käytetyt käsitteet eri toimintamuodoista eivät ole välttämättä olleet täysin yksiselitteisiä kaikille vastaajille, sillä vapaaehtoisten järjestämä kielen opetus on voitu periaatteessa ilmoittaa vapaaehtoistoimintana tai opintotoimintana. Kaiken kaikkiaan kuvioista 5 näkyy, että vastaajien käsityksen mukaan toimintaa järjestetään paljon.

Kuvio 5. Vastaanottokeskuksen muut aktiviteetit alaikäis- ja aikuisten ja perheiden yksiköissä, % (n=840).

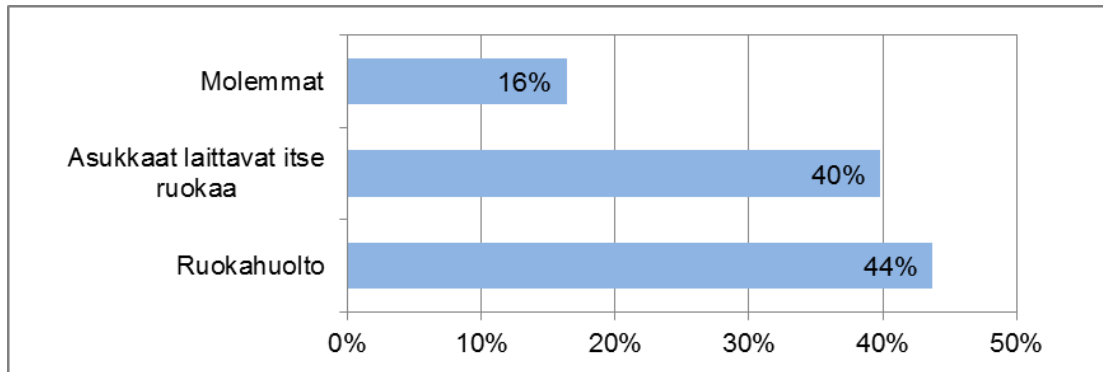

³ Ei koske kauttakulkukeskuksia. Myös kauttakulkukeskuksessa voidaan järjestää työ- ja opintotoimintaa.

⁴ Laki velvoittaa vain yli 17-vuotiaat työ- ja opintotoimintaan.

Kuviosta 6 ilmenee, että vajaat 40 % vastaajista ilmoitti, että asukkailla on mahdollisuus valmistaa itse ruokaa. Hieman yli 40 % ilmoitti, että keskuksessa on järjestetty ruokahuolto. Runsaat 15 % prosenttia ilmoitti, että keskuksessa on käytössä molemmat vaihtoehdot. Maahanmuuttoviraston asiantuntijoiden näkemys on, että ruokahuollon järjestäminen voi passivoida keskuksen asukkaita. He arvioivat, että ruokahuollosta pois siirtyminen parantaisi keskuksen turvallisuutta ja vähentäisi asukkaiden passivoitumista.

Kuvio 6. Ruokahuolto keskuksessa, % (n=871).

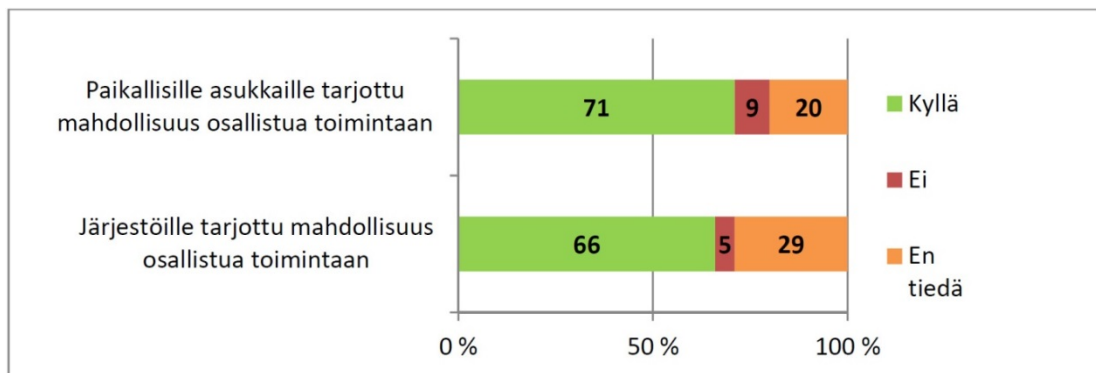
Maahanmuuttoviraston vastaanottokeskusten asiakaspalautteen yhteenvedon (2016, 5) mukaan suurin osa aikuisista vastaajista toivoi lisää tekemistä ja harrastuksia sekä työllistymis- ja koulutusmahdollisuuksia ja suomen kielen opetusta. Kysely oli järjestetty 49:ssä vastaanottokeskuksessa. Alaikäisyksiköiden asiakaspalautteen (2016, 5) mukaan alaikäisistä vastaajista enemmistö oli selvästi tyytyväisiä vapaa-ajantoimintoihin, vaikka 30 % kaipasikin lisää tekemistä. Rikksentorjuntaneuvoston sihteeristö järjesti yhdessä Settlementti ry:n kanssa ns. World Cafe-tapahtumia mm. Lahden ja Heinolan vastaanottokeskuksissa, joissa teemana oli Turvallisuuden tunne paikkakunnalla. Kahviloissa ideoitiin keinoja parantaa asukkaiden turvallisuudentunnetta ja viihtyvyyttä. World cafe-tapahtumissa asukkaat toivat esiin, kuinka kaikenlainen myönteinen toiminta edistää heidän hyvinvointiaan, viihtyvyyttä ja turvallisuuden tunnetta. Monesti toivottiin juuri yhteistyötä ja tutustumista paikallisiin asukkaisiin ja vapaaehtoistyöntekijöihin.

4 Vapaaehtoistoiminta vastaanottokeskuksessa

Kappaleessa kolme kuvattu työ- ja opintotoiminta perustuu lakiin kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta (17.6.2011/746). Sen mukaan vastaanottokeskuksessa on järjestettävä työ- ja opintotoimintaa kansainvälistä suojelua hakevan ja tilapäistä suojelua saavan oma-toimisuuden edistämiseksi. Myös kauttakulkukeskuksessa voidaan järjestää työ- ja opintotoimintaa.

Laissa ei ole mainintaa vapaaehtoistoiminnan järjestämisestä. Kyselyssä selvitettiin vapaaehtoistoiminnan roolia osana vastaanottokeskusten toimintaa. Kuviosta 7 ilmenee, että 66 prosentilla kyselyyn vastanneista oli sellainen käsitys, että järjestöille oli tarjottu mahdollisuutta osallistua vastaanottokeskuksen toimintaan. 29 % vastanneista ei tiennyt, oliko järjestöille tarjottu mahdollisuutta tehdä vapaaehtoistyötä ja osallistua keskuksen toimintaa. Vain 5 % vastaajista arveli, että heidän vastaanottokeskuksessa järjestöille ei ollut tarjottu mahdollisuutta. 71 % vastaajista oli sitä mieltä, että paikallisille asukkaille oli tarjottu mahdollisuus osallistua toimintaan ja 9 % arveli, että heille ei ollut tarjottu tätä mahdollisuutta. Neljä viidestä vastaajasta ei tiennyt.

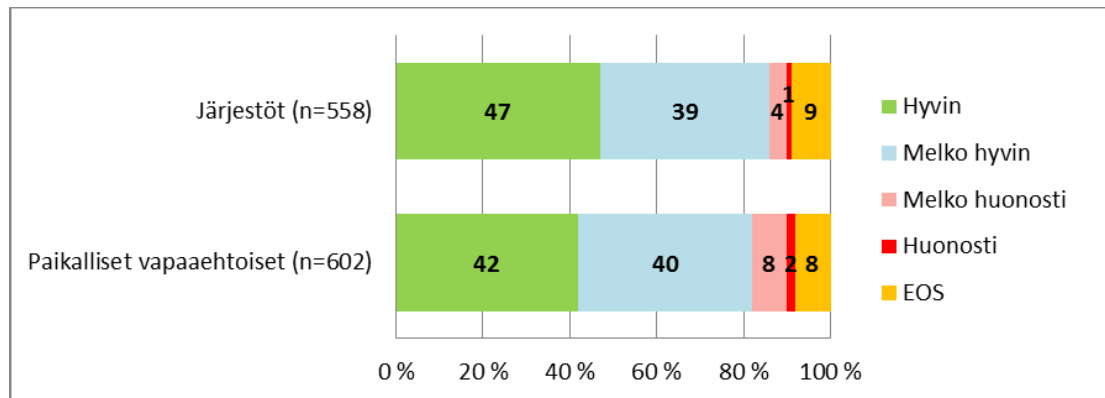
Kuvio 7. Järjestöille ja paikallisille asukkaille tarjottu mahdollisuus osallistua keskuksen toimintaan, % (n=871).

Kysymyksen muotoilu on saattanut olla hieman epätasainen, sillä vastaaja ei ole välttämättä tiennyt, että paikalliset asukkaat voivat työskennellä järjestöjen kautta. Kaiken kaikkiaan noin kolme neljästä vastaajasta oli sitä mieltä, että järjestöille ja paikallisille oli tarjottu mahdollisuutta osallistua keskuksen toimintaan. Monissa keskuksissa paikalliset asukkaat ja vapaaehtoiset ovatkin toimineet nimenomaan järjestön kautta. Tällaisia järjestöjä ovat esimerkiksi olleet Turvapaikanhakijoiden tuki Tu-Tu ry, Suomen Punainen Risti ja Pakolaisapu. Vapaaehtoiset organisoivat toimintansa nopeasti yhdistyksiksi tai Refugees Hospitality Club- tai Refugees Welcome to Finland- tyyppisiksi verkostoiksi. Joillakin paikkakunnilla vastaanottokeskuksia perustettiin niin kiireellisellä aikataululla, että vapaaehtoiset järjestivät ensi hätään esimerkiksi vaate- ja hygieniatarvikekeräyksiä ja ohjasivat turvapaikanhakijoita poliisin luokse jättämään turvapaikkahakemuksen. Vapaaehtoiset käynnistivät pikaisesti myös suomenkielen koulusta ja kerhotoimintaa, jotka mahdollistivat kohtaamiset ja keskustelun. Järjestöihin kuulumattomat yksityishenkilöt ovat olleet harvinaisempia.

Vanhoissa eli pidempään toiminnassa olleissa vastaanottokeskuksissa vapaaehtoistyön koordinointi on kuulunut jonkin ohjaajan vastuulle ja vakiintunut osaksi henkilön työkuvaan, jolloin toiminta on ollut alusta pitäen koordinoitumpaa. Kuvio 8 osoittaa, että vapaaehtoistoiminta on vastaajien näkemyksen mukaan sujunut hyvin tai melko hyvin yli 80 %:ssa vastaanottokeskuksia, jotka ilmoittivat, että järjestöille tai paikallisille vapaaehtoisille on tarjottu mahdollisuus osallistua keskuksen toimintaa. Vastajat arvelivat järjestöjen organisoiman vapaaehtoistoiminnan sujuneen hyvin tai melko hyvin sekä keskimääräisesti hieman paremmin kuin yksittäisten paikallisten vapaaehtoisten toiminnan.

Kuvio 8. Vapaaehtoistoiminnan sujuvuus järjestöjen ja paikallisten vapaaehtoisten kanssa, % (laskettu niistä, jotka ilmoittivat, että järjestöille tai paikallisille vapaaehtoisille on tarjottu mahdollisuus osallistua keskuksen toimintaa).

Vapaaehtoisten järjestämästä toiminnasta vastaajat saattoivat antaa palautetta myös avovastauksissa. Edellä jo mainittiin, että monien keskusten toimintaa syksyllä 2015 käynnistettäessä vapaaehtoisilla oli iso rooli esimerkiksi lahjoituksena tulleiden vaatteiden lajittelussa. Kiitosta saivat vapaaehtoisten vastuulla oleva kerhotoiminta sekä erityisesti tukihenkilö- ja ystäväperhotoiminta. Moniin vastaanottokeskuksiin oli turvapaikkapäätöksen odotteluvaiheen aikaa täydentämään ja työ- ja opintotoiminnan lisäksi perustettu erilaisia kerhoja, joissa turvapaikanhakijat saattoivat opetella suomen kieltä ja kulttuuria tai harrastivat liikuntaa ja käsitöitä.

Myös avovastauksissa vastaajat kertoivat vapaaehtoisten olevan tärkeä osa vastaanottokeskuksen toimintaa ja yhteistyön sujuvan saumattomasti. Kun vastaajat arvioivat yhteistyön sujuneen hyvin, vastaanottokeskuksen ja vapaaehtoisten välillä oli ollut hyvä tiedonkulku ja viestintä, yhteiset säännöt ja sitoutuminen niihin, molemminpuolinen keskusteluyhteys sekä perehdytys.

Rikoksentorjuntaneuvoston ja Maahanmuuttoviraston kyselyssä vastaajista pieni osa oli havainnut, että vapaaehtoistoiminnan sujuvuudessa oli vaikeuksia, haasteita ja kehittämistarpeita. Vaikeuksia oli aiheutunut huonosta tiedonkulusta, yhteisten sääntöjen puutteesta tai haluttomuudesta noudattaa sääntöjä, epäselvistä vastuualueista sekä yhteistyön organisoimisen puutteellisuudesta. Monessa vastauksessa mainittiin vapaaehtoisten työllistyneen henkilökuntaa hyvin paljon. Osa vapaaehtoisista oli organisoiminen toimintaa omin päin, keskustelematta henkilökunnan kanssa. Toisaalta joitakin vastaajia oli ärsyttänyt täysin vastakkaiset piirteet eli vapaaehtoisten omaloitteisuuden puute ja passiivisuus. Avovastauksissa kyselyyn vastaajat olivat olleet harmissaan myös vapaaehtoisten käynnistämisen toiminnan jatkuvuuden puutteesta ja innostuksen hiipumisesta vauhdikkaan alun jälkeen kuin myös toiminnan huonosta organisoimisesta. Äärimmäisissä tapauksissa vastaanottokeskuksiin oli pyrkinyt yksityisiä, mihinkään järjestöön kuulumattomia vapaaehtoisia, jotka ovat joko olleet työ-

hön sopimattomia tai heidän motiivinsa olivat olleet kyseenalaisia. Avovastauksissa tuli esiin myös, että joidenkin uskonnollisten ryhmien oli havaittu yrittäneen tarjota uskontoaan pääosin islaminuskoisille asukkaille ja tähän oli vastaanottokeskuksessa jouduttu puuttumaan.

Vastaajien mukaan osassa vastaanottokeskuksista vapaaehtoistoiminta lähti alkuvaikeuksien jälkeen toimimaan, kun taas osalla on ollut edelleen hankaluuksia ja eräässä keskuksessa on jopa estetty vapaaehtoisten pääsy tiloihin. Vapaaehtoistoiminnan kehittämiseen vastaanottokeskuksissa joudutaan vastaisuudessaakin kiinnittämään huomiota. Näihin näyttäisi vastaajien mukaan kuuluvan juuri yhteisten sääntöjen luominen.

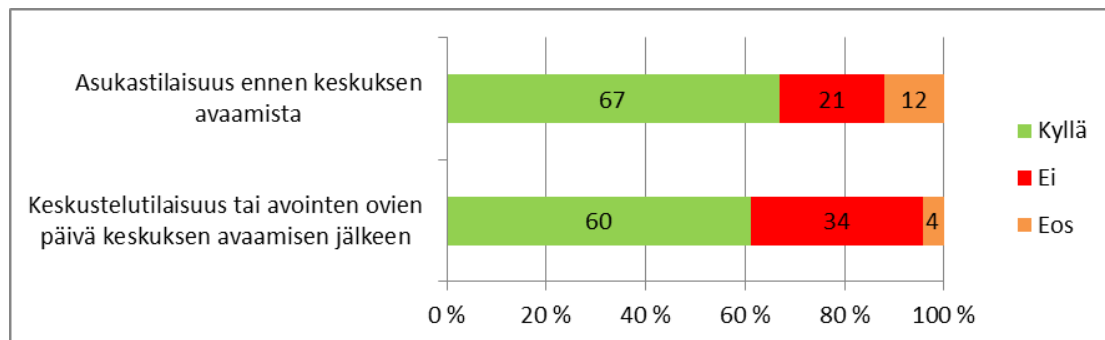
Avovastauksissa esitettyjä kommentteja lukiessa on muistettava, että kolmannen sektorin ja järjestöjen organisoima vastaanottokeskustoiminta on erotettava yksittäisten vapaaehtoisten tekemästä vapaaehtoistyöstä. Vastaanottokeskusten toiminnassa tulee usein eteen tilanteita, joihin vapaaehtoiset eivät voi osallistua esimerkiksi salassapitosäännösten vuoksi. Tällaiset tilanteet ja mahdolliset rajanvedot ovat voineet aiheuttaa hämmennystä vapaaehtoisissa. Tutkimuksen tulokset osoittavat, että vapaaehtoistoiminta on kuitenkin onnistuessaan ollut arvokas lisä täydentämään vastaanottokeskusten toimintaa.

5 Vastaanottokeskuksen ja paikkakunnan välinen yhteistyö

Vastaanottokeskuksia jouduttiin perustamaan kovin lyhyellä varoitusajalla monille paikkakunnille. Kun bussilasteja Pohjois-Suomesta lähti kohti etelää, määränpää saattoi selkiytyä vasta matkalla. Vastaanottokeskusten perustaminen joillekin paikkakunnille sai myös aikaan lähes kansanliikkeen omaisia vastustusreaktioita asukkaiden taholta ja toisaalta samalla paikkakunnalla vapaaehtoiset olivat toivottamassa tervetulleeksi turvapaikanhakijoita. Viestinnän ja tiedotuksen tavoitteena on ollut poistaa ja vähentää asukkaiden ennakkoluuloja ja jopa pelkoja. Yhden tärkeän foorumin tälle ovat tarjonneet asukastilaisuudet ja avointen ovien päivät. Parhaimmissa tapauksissa monilla paikkakunnilla ehdittiin järjestää yhteisiä tilaisuuksia asukkaiden kuulemiseksi, mutta kiireimpänä aikana ei.

Vastaanottokeskusten henkilökunnalle tehdyssä kyselyssä kävi ilmi, että kaksi kolmasosaa kyselyyn vastanneista vastaanottokeskusten johtajista kertoi, että asukastilaisuus oli pidetty ennen keskuksen avaamista. Kuvio 9 osoittaa, että 21 % johtajista vastasi, että asukastilaisuuksia tai avointen ovien päiviä ei ollut järjestetty ja 12 % ei tiennyt, oliko tilaisuutta pidetty lainkaan. On mahdollista, että ne johtajat, jotka eivät tieneet tilaisuuden järjestämisestä, olivat aloittaneet työnsä vasta keskuksen avaamisen jälkeen. Keskustelutilaisuudet tai avointen ovien päivät keskuksen avaamisen jälkeen olivat hieman harvinaisempia. Kolmasosa vastaajista kertoi, että paikkakunnalla oli järjestetty tilaisuudet asukkaille sekä ennen keskuksen avaamista että avaamisen jälkeen.

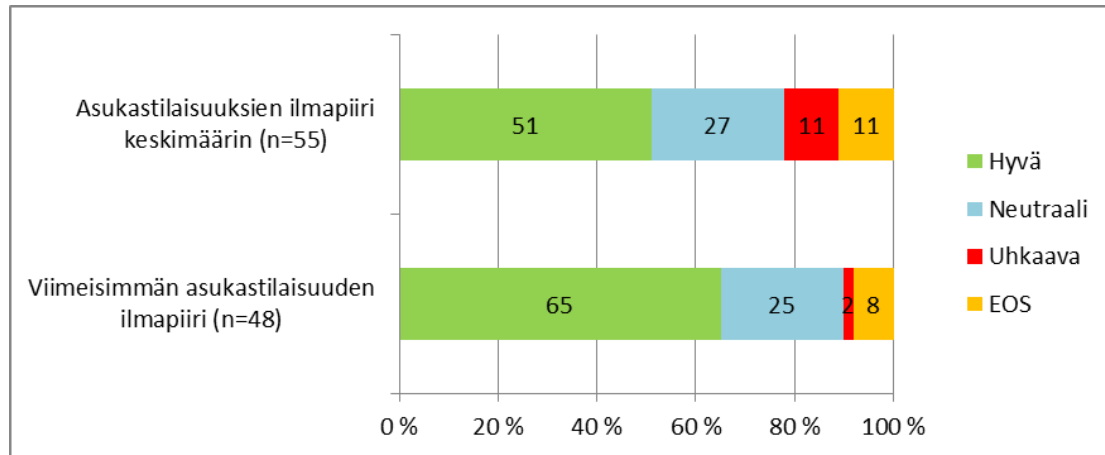
Kuvio 9. Asukastilaisuudet ja avointen ovien päivät vastaanottokeskuksissa % (n=68, mukana vain johtajat ja apulaisjohtajat).

Vastaanottokeskusten johtajilta kysyttiin asukastilaisuuksien ilmapiiristä ja sen mahdollisista muutoksista. Kuviossa 10 näkyy, että johtajat arvioivat asukastilaisuuksien ilmapiirin parantuneen ajan myötä, sillä viimeisen tilaisuuden ilmapiiri koettiin useammin hyväksi kuin tilaisuuksien ilmapiiri keskimäärin. Molemmissa yli puolet vastanneista kertoi ilmapiirin olleen hyvä.

Mediassa nostettiin syksyn 2015 aikana esille asukastilaisuuksia, joissa maahanmuuttovastaisten ryhmien edustajia kiersi myös muiden paikkakuntien asukastilaisuuksissa yrittäen vaikuttaa keskusteluun tai häiriköiden tilaisuutta. Myös johtajista joka kymmenes oli kokenut tilaisuuksien ilmapiirin uhkaavaksi, mikä saattoi johtua tästä.

Kuvio 10. Asukastilaisuuksien ilmapiiri ja siinä tapahtuneet muutokset, % (n=55, laskettu niistä johtajista, jotka kertoivat, että paikkakunnalla oli järjestetty asukastilaisuus).

Asukastilaisuuksissa pyrittiin kuuntelemaan paikkakuntalaisten huolenaiheita ja purkamaan ennakkoluuloja. Avointen ovien päivissä paikkakuntalaiset saivat mahdollisuuden tulla tutustumaan vastaanottokeskusten toimintaan ja tätä kautta ennakkoluulot olisivat voineet purkautua ja syntyä kanavia vuorovaikutukselle. Tällaisia paikkakuntalaisille suunnattuja tapahtumia järjesti ainakin Settlementiliitto ry., joka käytti tilaisuuksissaan deliberatiivista World Cafe- menetelmää, joka mahdollistaa osallistujille tasa-arvoisen kohtaamisen ja mielipiteiden esittämisen mahdollisuuden. Suomen Pakolaisavun Naapurussovittelun keskus järjesti restoratiivisia menetelmiä ja dialogia edistäviä tilaisuuksia, joissa osallistujille annettiin mahdollisuus tulla kuulluksi ja osallistua heitä huolestuttavien ongelmien ratkaisuun. Joitakin tapahtumia järjestettiin ennen vastaanottokeskuksen avaamista ja joillakin paikkakunnilla useita vastaanottokeskuksen avaamisen jälkeen paikallisten asukkaiden ja turvapaikanhakijoiden kesken. Näidenkin tapaamisten tarkoituksena oli parantaa monikulttuuristen asuinalueiden naapurusten välisiä suhteita, lisätä turvallisuuden tunnetta ja viihtyisyyttä sekä ehkäistä ongelmia.

Erillisessä tutkimuksessa (Salmela ja Elonheimo, 2016) yhdeksälle vastaanottokeskukselle lähetettyyn sovittelua koskevaan kyselyyn vastauksia oli tullut kahdesta keskukselta. Tuloksia voidaan pitää siis vain alustavina, mutta saadun pienen palautteen perusteella oli käynyt ilmi, että tilaisuuksien vetäjille tehtävä ei ollut aina ollut helppo ja tilanteiden hallinta vaati ammattitaitoa, sillä kaikki osallistujat eivät olleet saaneet välttämättä puheenvuoroja eivätkä sovittelijat olleet osanneet rajata keskusteluaiheita. Selvityksessä todettiin, että kaikilla vastaanottokeskuksilla pitäisi olla valmiina tarpeeksi tietoa ja toimintamalleja sovittelua varten (Salmela ja Elonheimo, 2016).

6 Asukkaiden keskinäinen kiusaaminen ja häiriökäyttäytyminen vastaanottokeskuksissa

Poliisin tammikuussa 2016 julkaisemien tilastojen mukaan 926 turvapaikanhakijaa oli epäiltyä rikoksesta vuonna 2015. Yleisimmät rikosnimikkeet olivat pahoinpitely ja näpistys. Poliisin mukaan pahoinpitelyrikokset ja uhkaukset liittyivät etupäässä turvapaikanhakijoiden keskinäisiin yhteenottoihin vastaanottokeskuksissa. Myös vastaanottokeskusten henkilökuntaa oli uhkailtu. Vastaanottokeskuksissa on esiintynyt myös asukkaiden välistä vakavaakin väkivaltaa, jossa on käytetty teräaseita.

Poliisin tilastojen mukaan turvapaikanhakijoita oli rikoksesta epäiltyä aikavälillä 1.1.–30.9.2016 yhteensä 2 057 tapauksessa. Yleisimpiä rikosnimikkeitä olivat pahoinpitely, näpistys, lievä pahoinpitely, laiton uhkaus ja laittoman maahantulon järjestäminen. Tarkemmat tiedot löytyvät liitteestä 2. Todennäköisesti poliisin tietoon tulee vain osa vastaanottokeskuksissa tapahtuneista rikoksista.

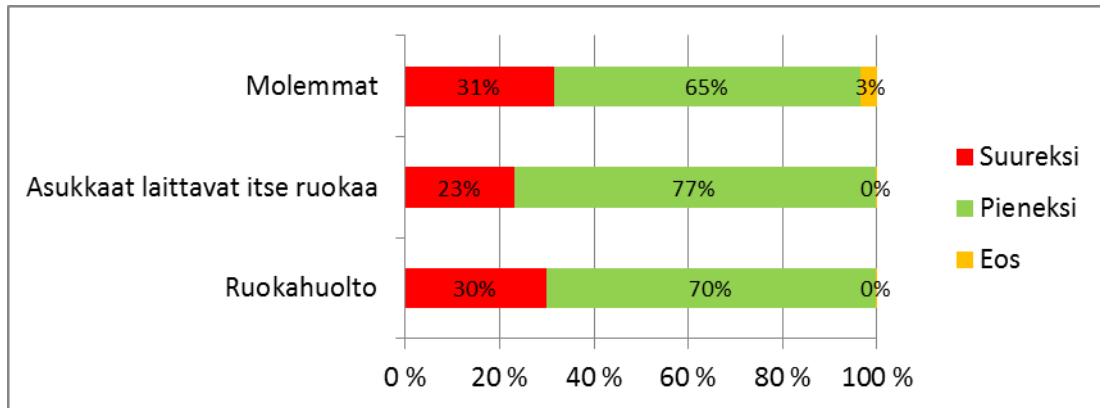
6.1 Kiusaamisen ja häiriökäyttäytymisen yleisyys vastaanottokeskuksissa

Vastaanottokeskuksille suunnatun kyselyn mukaan suurin osa vastaajista koki asukkaiden välisen kiusaamisen ja häiriökäyttäytymisen pieneksi tai melko pieneksi ongelmaksi (72 %). Vain muutamat vastaajat (3 %) pitivät sitä suurena ongelmana. Tässä ei juuri ollut eroja sen mukaan, oliko kyseessä aikuisten tai perheyksikkö vai alaikäisten yksikkö, olivatko suurimpana asukasryhmänä miehet tai pojat vai perheet. Asukkaiden keskinäisen kiusaamisen tai häiriökäyttäytymisen ongelmalliseksi kokeneiden vastanneiden määrä vaihteli hieman sen mukaan, kuinka suuressa yksikössä vastaaja työskenteli. Pienissä, alle 100 hengen (29 %) ja suurimmissa, yli 300 hengen yksiköissä (31 %) työskentelevissä yksiköissä oli muita enemmän asian ongelmaksi kokevia. Häiriökäyttäytyminen ilmeni mm. huuteluna, nimittelynä, järjestyshäiriöinä ja vahingontekoina.

Vastaanottokeskuksen asukkaat kaipaavat tekemistä niin vastaajien mukaan kuin asukkailta kerätyn asukaspalautteen mukaan. Mahdollisuudella valmistaa ruokansa itse nähdään olevan asukkaita aktivoiva ja viihtyisyyttä lisäävä vaikutus; sen ajatellaan voimaannuttavan asukkaita antamalla heille mahdollisuuksia vaikuttaa omaan elämäänsä. Itse ruokansa valmistavat saavat myös suuremmat käyttövarat (300 euroa/kk) kuin ruokahuollossa olevat (100 euroa/kk), mikä antaa heille hieman taloudellista liikkumavaraa.

Tutkimuksessa tarkasteltiin vastaanottokeskusten tarjoamien toimintamahdollisuuksien ja ruokahuollon yhteyttä häiriökäyttäytymiseen ja keskinäiseen kiusaamiseen. Kuvio 11 osoittaa, että ruokahuollolla näyttäisi vastausten perusteella olevan asukkaiden keskinäistä kiusaamista ja häiriökäyttäytymistä lievästi lisäävä merkitys. Niissä keskuksissa, missä oli ruokahuolto, koettiin kiusaaminen ja häiriökäyttäytyminen useammin suureksi ongelmaksi kuin keskuksissa, missä asukkaat laittavat ruoan itse. Ruokahuolto säätelee asukkaiden elämää ja passivoi, mikä voi olla omiaan herättämään turhautumista ja erimielisyyksiä.

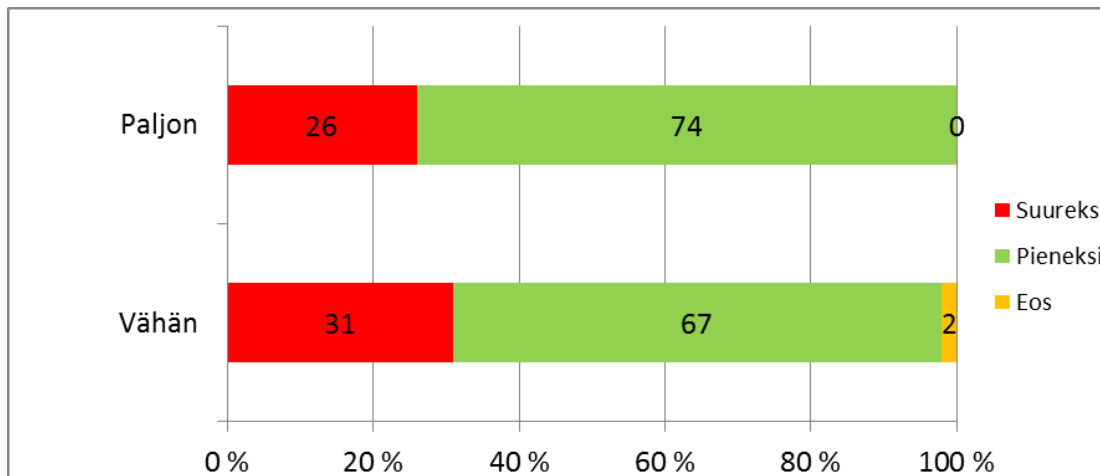
Kuvio 11. Asukkaiden keskinäinen kiusaaminen tai häiriökäyttäytyminen sen mukaan, onko keskuksessa ruokahuolto vai laittavatko asukkaat ruoan itse, % (n=869).

p 0,000

Toiminnan järjestäminen vastaanottokeskuksissa rauhoittaa asukkaiden keskinäistä elämää. Keskuksissa, missä on useammanlaista toimintaa, eli vähintään kahta kysytyistä neljästä aktiviteetista (harrastetoiminta, opintotoiminta, työtoiminta ja vapaaehtoistoiminta) työntekijät kokevat asukkaiden keskinäisen kiusaamisen ja häiriökäyttäytymisen harvemmin suureksi ongelmaksi kuin keskuksissa, joissa oli vähän (1–2 aktiviteettia).

Kuvio 12. Asukkaiden keskinäinen kiusaaminen tai häiriökäyttäytyminen sen mukaan, kuinka paljon aktiviteetteja keskuksessa on, % (n=839).

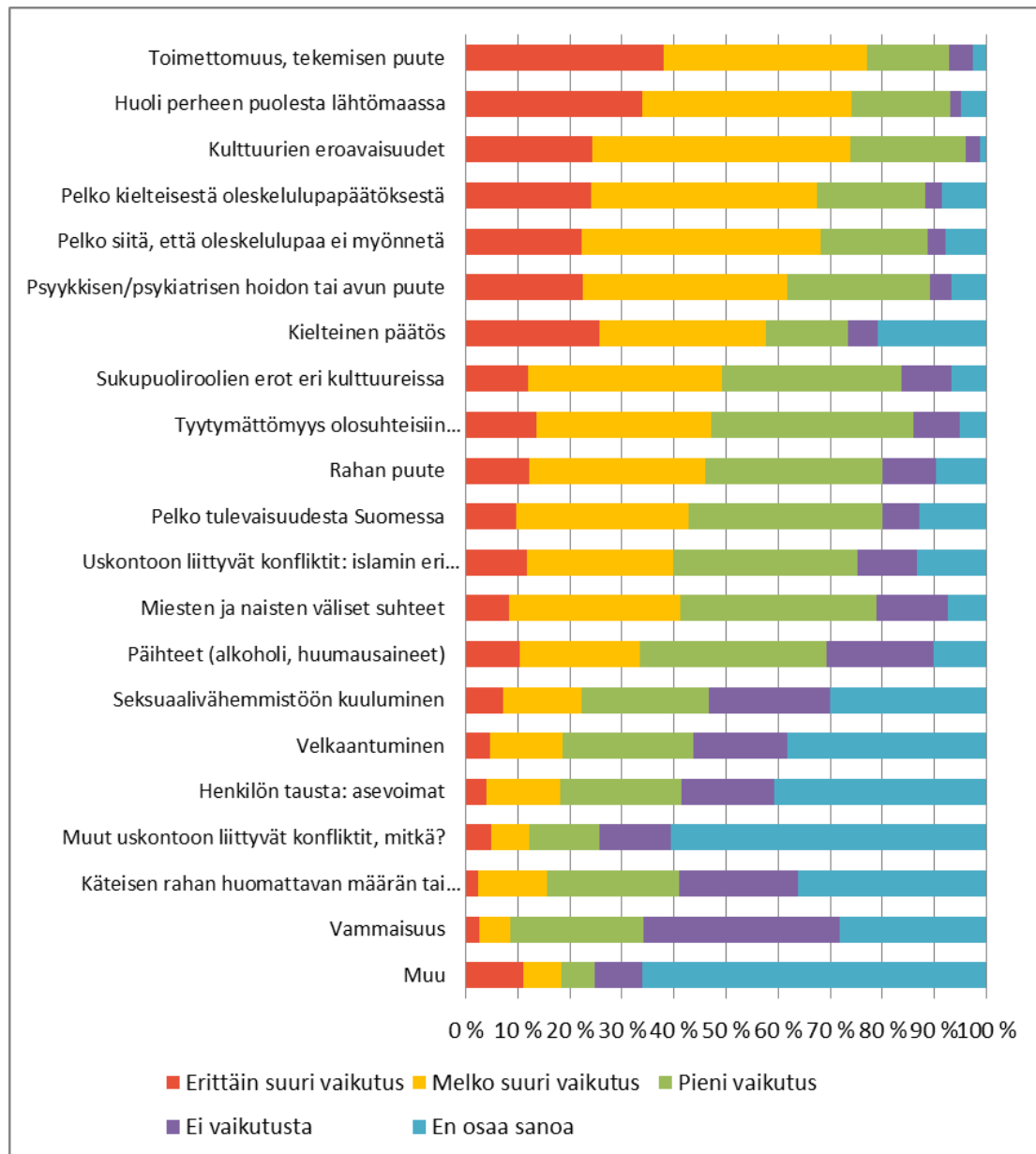

6.2 Kiusaamisen ja häiriökäyttäytymisen taustalla olevat syyt

Vastaajilta kysyttiin myös, mistä he arvelivat ongelmien, kuten kiusaamisen, häiriökäyttäytymisen ja rikollisuuden johtuvan. Yleisimpänä syynä pidettiin nimenomaan toimettomuutta ja tekemisen puutetta. Muita yleisiä syitä olivat huoli perheen puolesta lähtömaassa ja kulttuurien eroavuudet. Myös turvapaikanhakuprosessiin liittyvät tekijät, epätietoisuus ja tulevaisuuden epävarmuus ovat tulosten mukaan vaikuttaneet monen turvapaikanhakijan hyvinvointiin ja synnyttäneet paineita. Odottelu keskuksissa ja mahdolliset kotimaassa ja pakomatalla koetut traumat ovat pahimmillaan johtaneet mielenterveyden ongelmiin, jotka ovat voineet purkautua vastaanottokeskuksissa turvapaikanhakijoiden keskinäisinä kahinoina, päihteiden käyttönä ja järjestyshäiriöinä. Tuloksissa vastaajista reilu 30 % piti päihteidenkäyttöä suurena tai erittäin suurena syynä häiriökäyttäytymiseen. Uskontoon liittyvillä konflikteilla 40 % vastaajista näki olevan suuria tai erittäin suuria vaikutuksia vastaanottokeskuksissa ilmeneviin häiriökäyttäytymiseen tai rikoksiin. Vastaanottokeskuksissa odottaessaan turvapaikanhakijoilta puuttuu myös normaalien sosiaalisten verkostojen, perhe- ja työyhteisöjen tuoma tuki. Monen odotukset Suomesta ovat myös saattaneet poiketa todellisuudesta

Poliisin mukaan turvapaikanhakijoiden asumisyksiköissä havaittiin jonkin verran syksyn ja talven 2015 aikana eri etnisten ryhmien, kansallisuuksien, heimojen/klaanien ja uskontosuuntien (lähinnä kristittyjen ja muslimien sekä sunni- ja shiiamuslimien) välisiä yhteenottoja ja eriasteista väkivaltaa. Vastaavia havaintoja tehtiin jo 1990-luvulla, jolloin Suomi vastaanotti suuren määrän turvapaikanhakijoita Somaliasta. Klaanien väliset jännitteet näkyivät vastaanottokeskuksissa somaliasta tulleiden keskuudessa ja heidän näkemyksensä mukaan eritaustaiset ihmiset olisi ollut hyvä sijoittaa eri keskuksiin. Viranomaisilta puuttui tieto ihmisten klaanitaustoista (Laitinen ym. 2016). Toisaalta Laitisen ym. (2016) selvityksessä huomautetaan, että eri etnisyyttä tai uskonnollista suuntausta edustavien turvapaikanhakijoiden sijoittaminen eri yksiköihin saattaa toimia tarkoitustaan vastaan, mikäli samaan heimoon, lahkoon, uskonnolliseen suuntaukseen tai kansallisuuteen identifioituvat näkevät toimenpiteissä mahdollisuuden entistä tiiviimpään ryhmäytymiseen ja viholliskuvan luomiseen. Tämän tutkimuksen tulokset osoittavat, että vastaanottokeskuksissa työskentelevät näkevät suurimmaksi kiusaamisen ja häiriökäyttäytymisen syyksi toimettomuuden ja tekemisen puutteen.

Kuvio 13. Henkilökunnan näkemykset kiusaamisen, häiriökäyttäytymisen ja rikollisuuden syistä, % (n=861).

7 Työntekijän kokema väkivalta ja uhkatilanteet vastaanottokeskuksessa

Syksyllä 2015 toiminta vastaanottokeskuksissa keskittyi paljon ns. kriisitilanteiden ratkaisemiseen ja uusien vastaanottokeskusten toiminnan käynnistämiseen. Laitisen ym. (2016) tekemässä selvityksessä ehdotetaan, että vastaanottokeskustoiminnalle tulisi luoda velvoittavat standardit yhteistyössä viranomaisten ja kokeneiden toimijoiden kanssa. Tilanne vastaanottokeskuksissa on kuitenkin muuttunut paljon sen jälkeen kun Laitisen ym. (2016) selvityksen aineisto kerättiin alkukevästä 2016.

Kevään 2016 aikana Maahanmuuttovirasto on panostanut uusien keskusten ohjaamista ja ohjeistusta. Maahanmuuttoviraston vastaanottoyksikkö on kouluttanut vastaanottokeskuksen henkilökuntaa joulukuusta 2015 alkaen intensiivisesti sekä laatinut paljon työohjeita työn tueksi. Koulutusta on järjestetty ja työohjeita laadittu vastaanottokeskustyön eri aiheista (sosiaalityö, terveydenhoito, vapaaehtoinen paluu, työ- ja opintotoiminta, turvallisuus, tietojärjestelmien käyttö, turvapaikkaprosessi, alaikäisten ohjaus- ja kasvatustyö, siirtoperiaatteet, kuntaan siirto). Koulutusta on ollut tarjolla kaikille ammattiryhmille. Tilanne saattaa edelleen vaihdella jonkin verran keskusten välillä, riippuen mm. järjestäjätahon taustaorganisaation ohjeistuksista. Rikoksentorjuntaneuvoston ja Maahanmuuttoviraston toteuttamaan turvallisuuskyselyyn vastanneet vastaanottokeskusten työntekijät ehdottivat myös selkeiden toimintamallien luomista vastaanottokeskuksiin. Vanhoissa, pidempään toiminnassa olleissa vastaanottokeskuksissa, joita oli reilu 20, oli ollut jo vakiintuneemmat toimintamallit. Turvallisuuskyselyn avovastauksissa osa työntekijöistä moitti saamaansa perehdytystä ja erityisesti toivottiin enemmän laadukasta turvallisuuskoulutusta ja turvallisuuteen liittyviä toimintamalleja.

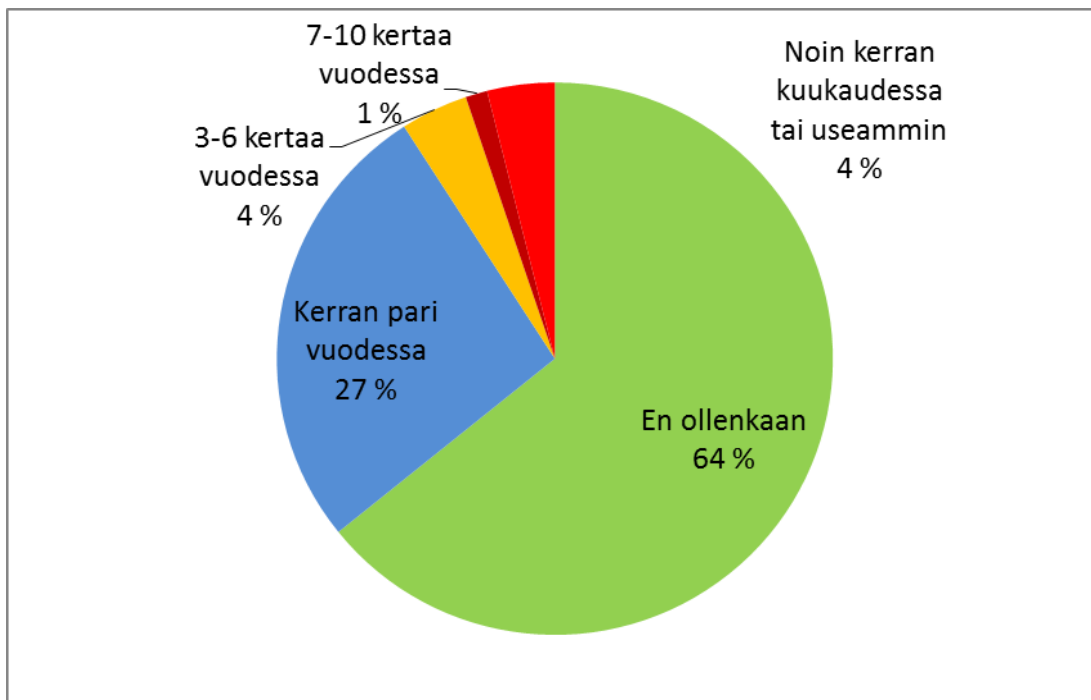
7.1 Väkivallan pelko työssä

Vastaanottokeskusten työntekijöille suunnatussa kyselyssä kartoitettiin työntekijöiden työssään kokemia väkivalta- ja uhkatilanteita usealla kysymyksellä erilaisista näkökulmista. Vuonna 2015 vastaanottokeskusten nopea avaaminen toi kentälle uusia toimijoita, joilla oli vähän kokemusta vastaanottokeskuksen toiminnasta ja turvapaikanhakijoista. Tällä oli merkitystä niin työntekijöiden kuin asukkaiden turvallisuuteen ja viihtyvyyteen.

Työntekijöiltä kysyttiin, millaiseksi ongelmaksi he kokivat asiakkaiden henkilökuntaan tai henkilökunnan asukkaisiin kohdistaman kiusaamisen ja häiriökäyttäytymisen keskuksessa. Molemmat olivat harvinaisia, sillä vain kuusi prosenttia vastanneista näki asiakkaiden henkilökuntaan kohdistaman ja kaksi prosenttia henkilökunnan asukkaisiin kohdistaman kiusaamisen ja häiriökäyttäytymisen keskuksessa suureksi tai melko suureksi ongelmaksi. Häiriökäyttäytyminen sisälsi mm. huuteluja, nimittelyä ja järjestyshäiriöitä.

Vastaajat kokivat vastaanottokeskuksissa työskentelyn yleisesti ottaen turvallisiksi. Kaksi kolmasosaa ei ole pelännyt joutuvansa väkivallan kohteeksi nykyisessä työssään tai työtehtävissään viimeisten 12 kuukauden aikana (kuvio 14). Vastaanottokeskuksissa työskentelevien pelot (36 %) työssä väkivallan kohteeksi joutumisesta olivat jonkin verran yleisempiä kuin suomalaisen työssä olevan väestön keskimäärin. Vuonna 2015 tehdyn kansallinen rikosuhritutkimuksen (Danielsson & Kääriäinen 2016) mukaan kyselyn toteutushetkellä työelämässä olevista 16 prosenttia oli pelännyt työssään väkivaltaa. Naisista 23 prosenttia pelännyt työpaikkaväkivaltaa ainakin kerran vuoden aikana ja miehistä 10 prosenttia. Väkivallan pelot vaihtelevat paljon työtehtävien mukaan ja kansallisesta rikosuhritutkimuksesta ei ole saatavilla vertailukelpoista tietoa vastaanottokeskuksissa työskenteleviin.

Kuvio 14. Viimeisen 12 kuukauden aikana nykyisessä työssään tai työtehtävissään väkivallan kohteeksi joutumista pelänneet, % (n=866).

Suorassa asiakaskontaktissa työskentelevät ohjaajat (12 %) ja terveydenhoitajat (11 %) ilmoittivat muita useammin, että olivat viimeisten 12 kuukauden aikana pelänneet nykyisessä työssä tai työtehtävissä väkivallan kohteeksi joutumista useita kertoja. Nykyisissä tehtävissä työskentelyajan suhteen ei ollut eroja huolestuneudessa.

Taulukko 1. Viimeisten 12 kuukauden aikana nykyisessä työssä tai työtehtävissä väkivallan kohteeksi joutumisen pelko ammattinimikkeen mukaan, % (n=865).

Työssä koettu pelko 12 kuukauden aikana	Ammattinimike						
	johto %	vastaava- ohjaaja %	ohjaaja %	sosiaali- työntekijä %	terveyden- hoito %	muu %	Kaikki %
En ollenkaan	78	63	63	65	56	67	64
Kerran tai pari vuodessa	18	33	25	33	33	26	27
Useammin	4	4	12	2	11	7	9
n	68	51	466	82	80	118	865

p 0,025

Valtion ylläpitämässä vastaanottokeskuksissa oli eniten niitä, jotka olivat pelänneet nykyisessä työssään tai työtehtävissään vähintään kerran viimeisen vuoden aikana. Yksityisen tahon ylläpitämässä vastaanottokeskuksessa työskentelevissä taas oli muita enemmän niitä, jotka olivat usein pelänneet työssään väkivaltaa. Sillä, kuinka pitkään vastaanottokeskus oli ollut toiminnassa, ei ollut yhteyttä väkivallan kohteeksi joutumiseen pelkoon. Valtion keskuksset toimivat kauttakulkukeskuksina eli asiakasvirran vaihtuvuus on suurta ja tällä saattaa olla vaikutusta, että asiakakkaat ovat levottomampia.

Taulukko 2. Viimeisten 12 kuukauden aikana nykyisessä työssä tai työtehtävissä väkivallan kohteeksi joutumisen pelko keskuksen toiminnasta vastaavan tahon mukaan, % (n=866).

Työssä koettu pelko väkivallan kohteeksi joutumisesta	Keskuksen toiminnasta vastaava taho				
	Kunta %	Järjestö %	Yksityinen %	Valtio %	Kaikki %
En ollenkaan	68	67	60	51	64
Kerran tai pari vuodessa	25	26	24	43	27
Useammin	7	7	16	6	9
n	90	482	226	110	866

p 0,000

Aikuisten yksiköissä työskentelevillä huolestuneisuus omasta turvallisuudesta vaihteli sen mukaan, kuinka paljon vastaanottokeskuksessa oli asukkaita, mutta ei lineaarisesti. Eniten useamman kerran väkivallan kohteeksi joutumista olivat työssään pelänneet alle 100 hengen ja yli 300 hengen yksiköissä työskennelleet. Alaikäisten yksikössä vastaavaa eroa ei ollut. Pelot olivat yhtä harvinaisia sekä yksinäisten miesten tai alaikäisten poikien yksikössä työskentelevillä että perheiden yksikössä työskentelevillä.

Taulukko 3. Viimeisten 12 kuukauden aikana nykyisessä työssä tai työtehtävissä väkivallan kohteeksi joutumisen pelko aikuisten yksilön asukasmäärän mukaan, % (n=667).

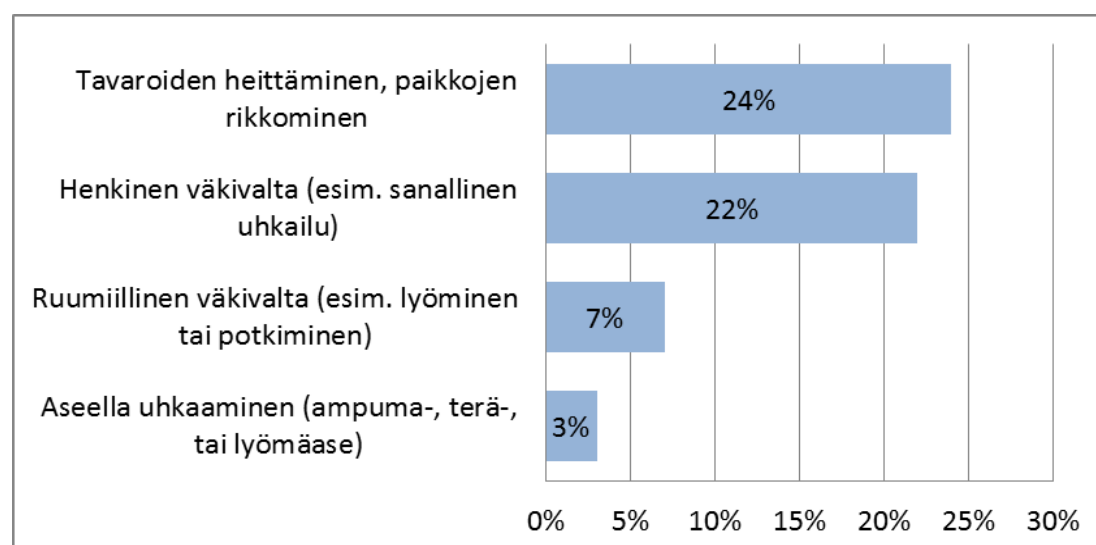
	Asukasmäärä aikuisten yksikössä				
	Alle 100 %	100–199 %	200–299 %	300–499 %	Kaikki %
En ollenkaan	58	73	70	59	65
Kerran tai pari vuodessa	30	24	25	30	27
Useammin	12	3	5	11	7
n	165	194	170	138	667

p 0,001

7.2 Työssä kohdattu väkivalta ja uhkatilanteet

Vastaajilta kysyttiin, onko heille sattunut työssä keskuksen asukkaan taholta viimeisten 12 kuukauden aikana väkivalta- ja uhkatilanteita. Kuviosta 15 ilmenee, että vakavat väkivalta- ja uhkatilanteet olivat harvinaisia, mutta huomioitavaa on, että lyömä-, terä- tai ampuma-aseella uhkaamisen kohteeksi joutuminen (3 %) oli selvästi yleisempää kuin esimerkiksi kunta-alan (0,6 %) työntekijällä keskimäärin. Kunta-alan tutkimuksessa palomiehet, sosiaalihojajat ja koulunkäyntiavustajat olivat joutuneet yhtä usein terä- tai ampuma-aseella uhatuiksi kuin vastaanottokeskuksissa työskentelevät (Oksanen ym. 2016). On muistettava, että vastaanottokeskukset ovat myös turvapaikanhakijoiden koteja ja teräaseita käytetään ruoanlaitossa. Yleisimpiä kysytyistä olivat tavaroiden heittäminen ja paikkojen rikkominen. Toiseksi yleisintä oli erilaiset henkisen väkivallan muodot, kuten sanallinen uhkailu.

Kuvio 15. Viimeisten 12 kuukauden aikana työssä keskuksen asukkaan taholta sattuneet väkivalta- tai uhkatilanteet, % (n=875).

Väkivalta- ja uhkatilanteita tarkasteltiin ensiksikin työntekijän taustatekijöiden eli ammattinimikkeeseen ja työssäoloajan mukaan. Toiseksi väkivalta- ja uhkatilanteita tarkasteltiin vastaanottokeskuksen taustatekijöiden mukaan, kuten vastaanottokeskuksen toiminnasta vastaavan tahon, keskuksen toiminnassaoloajan, keskuksen asukasmäärän ja sen mukaan, onko keskus aikuisille tai alaikäisille miehille vai perheille suunnattu.

Ohjaajat olivat joutuneet selvästi muita ammattiryhmiä yleisemmin tavaroiden heittämissä kohteeksi työssään. Henkisen väkivallan kokemukset olivat yleisiä ohjaajien lisäksi vastaavilla ohjaajilla ja terveydenhoitajilla. Myös ruumiillisen väkivallan kokemukset olivat kohdistuneet yleisemmin ohjaajiin, mutta heidän lisäkseen myös keskuksen johtoon. Selvästi muita harvinaisemman uhan muodostanut ampuma-, terä- tai lyömä-aseella uhkaaminen oli yleisintä johdon kokemana, toiseksi yleisintä ohjaajilla. Eroja ammattiryhmien kesken selittää se, että ohjaajat ovat lähellä asukkaita päivittäisessä työssään. Johto taas joutuu puuttumaan ongelmatilanteisiin, mikä voi selittää heidän kokemaansa ruumiillista ja aseellista väkivaltaa.

Vastaanottokeskuksissa työskentelevien ohjaajien kokemat väkivalta- ja uhkatilanteet ovat yleisesti ottaen harvinaisempia kuin kunta-alalla työskentelevien sosiaali- ja nuoriso-ohjaajien keskimäärin. Tavaroiden heittäminen (32 %) ja aseella uhkaaminen (4 %) olivat hieman yleisempiä vastaanottokeskuksessa kuin kunta-alalla, missä 29 prosenttia oli kokenut tavaroiden heittämistä ja 2 prosenttia aseella uhkaamista, mutta vastaavasti henkinen väkivalta (33 %) ja lyöminen ja potkiminen (14 %) olivat kunta-alan sosiaali- ja nuoriso-ohjaajilla yleisempiä. Sosiaalityöntekijöiden osalta tulokset olivat samansuuntaisia, sillä vastaanottokeskuksissa työskentelevistä sosiaalityöntekijöistä 16 prosenttia ja kunta-alalla työskentelevistä 10 prosenttia oli kokenut tavaroiden heittämistä asiakkaan taholta. Henkinen väkivalta puolestaan oli selvästi yleisempää kunta-alan sosiaalityössä (32 %) kuin vastaanottokeskuksissa (15 %). Tässäkin ammattiryhmässä tavaroiden heittäminen oli yleisempää vastaanottokeskuksissa (16 %) kuin kunta-alalla (10 %). Vastaanottokeskuksissa työskentelevät terveydenhoitajat kokivat kysytyjä väkivalta- ja uhkatilanteita vähemmän kuin kunta-alalla vastaavissa tehtävissä työskentelevät (tavaroiden heittäminen 19 %, henkinen väkivalta 38 %, ruumiillinen väkivalta 21 % ja aseella uhkaaminen 1 %). (Oksanen, Tuula 2016). Väkivalta- ja uhkatilanteiden kohteeksi joutuminen ei vaihdellut sen mukaan, kuinka pitkään työntekijä oli työskennellyt keskuksessa.

Taulukko 4. Viimeisten 12 kuukauden aikana työssäsi keskuksen asukkaan taholta sattuneet väkivalta- tai uhkatilanteet ammattinimikkeen mukaan, % (n=875).

	Ammattinimike							Prob
	johto %	vastaava ohjaaja %	ohjaaja %	sostt tai ohjaaja %	terveyden- hoitaja %	muu %	Kaikki %	
Tavaroiden heittäminen	16	17	32	16	18	13	24	0,0000
Henkinen väkivalta	13	23	25	15	24	15	22	0,0680
Ruumiillinen väkivalta	9	4	9	0	1	6	7	0,0150
Aseella uhkaaminen	4	2	4	0	1	2	3	0,2190
n	68	52	472	83	80	120	875	

Työntekijän työssään kokemat väkivalta- ja uhkatilanteet eivät juuri vaihdelleet keskuksen taustatietojen mukaan. Kysytyistä vain tavaroiden heittäminen ja paikkojen rikkominen olivat hieman yleisempiä kunnan (33 %), yksityisen (33 %) ja valtion (28 %) kuin järjestöjen (18 %, $p=0,000$) ylläpitämissä vastaanottokeskuksissa. Yli vuoden (35 %) toimineissa vastaanottokeskuksissa nämä olivat yleisempi kuin lyhemmän aikaa toimineissa (26 % alle 6 kuukautta ja 21 % 6–12 kuukautta toimineissa, $p 0,005$).

Asukkaille annettu mahdollisuus laittaa itse ruokaa (14 %) vähensi tavaroiden heittämistä ja henkistä väkivaltaa (16 %). Tavaroiden heittämistä oli kokenut 31 prosenttia vastaanottokeskusten työntekijöistä, joissa oli ruokahuolto ja 30 prosenttia ($p=0,000$), jos asukkailla molemmat, sekä ruokahuolto että mahdollisuus laittaa itse ruokaa. 23 prosenttia ruokahuollon järjestävissä keskuksissa työskentelevistä ja 32 prosenttia ($p=0,002$) sekä ruokahuollon että itsenäisen ruoanlaittomahdollisuuden tarjoavissa keskuksissa työskentelevistä oli kokenut sanallista uhkailua tai muuta henkistä väkivaltaa.

Henkilökuntaan kohdistuneet tavaroiden heittäminen ja paikkojen rikkominen (26 %) olivat yleisempiä miesten ja alaikäisten poikien yksiköissä kuin perheiden yksiköissä (16 %, $p=0,015$). Pienissä, alle 100 asukkaan aikuisten ja perheiden yksiköissä henkilökuntaan kohdistuneet tavaroiden heittäminen ja paikkojen rikkominen (31 %) ja ruumiillinen väkivalta (12 %) olivat yleisempiä kuin muissa yksilöissä. Henkilökuntaan työssä kohdistunut ruumiillinen väkivalta oli harvinaisempaa (5 %) keskisuurissa (21–40 henkilöä) alaikäisten yksilöissä kuin alle 20 hengen (12 %) tai yli 40 hengen (17 %, $p=0,22$).

Taulukko 5. Viimeisten 12 kuukauden aikana työssäsi keskuksen asukkaan taholta sattuneet väkivalta- tai uhkatilanteet aikuisten ja perheiden yksikön asukasmäärän mukaan, % (n=674).

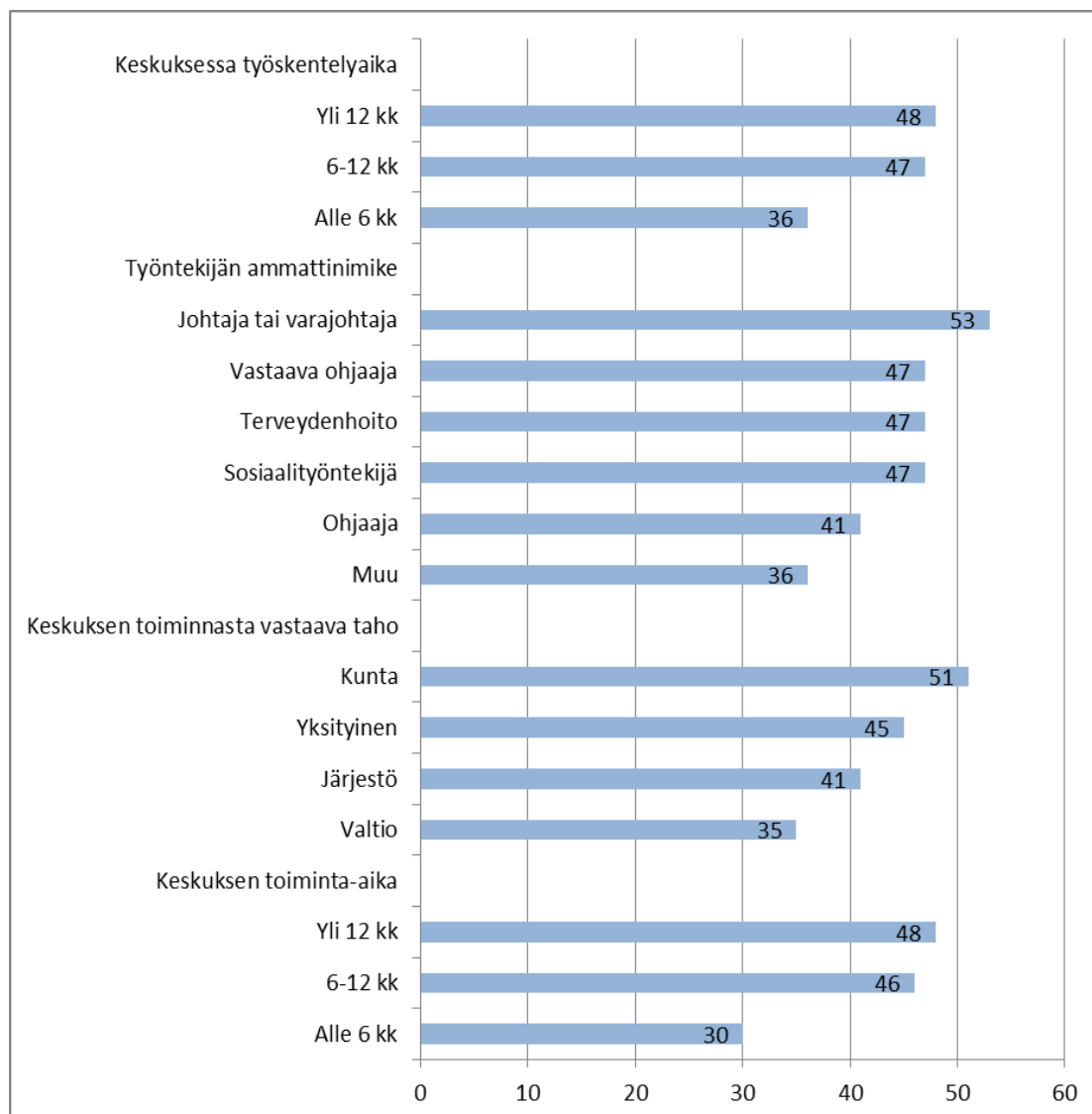
	Asukasmäärä (aikuisten ja perheiden yksikkö)					
	alle 100 %	100–199 %	200–399 %	YLI 300 %	KAIKKI %	Prob
Tavaroiden heittäminen	31	14	16	23	21	0,0030
Henkinen väkivalta	28	17	23	17	21	0,1240
Ruumiillinen väkivalta	12	3	6	5	6	0,0230
Aseella uhkaaminen	3	2	4	3	3	0,9180
n	167	195	172	140	674	

Kyselyssä kysyttiin vielä erillisellä kysymyksellä, onko keskuksen työntekijään kohdistunut viimeisen 12 kuukauden aikana väkivaltaa tai uhkailua työaikana tai työtehtävien yhteydessä. 43 prosenttia (n=366) vastanneista ilmoitti kokeneensa väkivaltaa tai uhkailua viimeisten 12 kuukauden aikana. Yleisin tekijä oli asukas (77 %). Tekijä oli joku ulkopuolinen henkilö yhdeksässä prosentissa ja työtoveri neljässä prosentissa tapauksista (n=375). Jossain tapauksissa työntekijä oli joutunut useamman väkivalta tai uhkailutilanteen kohteeksi viimeisten 12 kuukauden sisällä.

Työaikana tai työtehtävien yhteydessä koetut väkivalta ja uhkatilanteet vaihtelivat ammattiryhmittäin ja työskentelyajan mukaan. Eniten kokemuksista kertoivat johtajat ja varajohtajat (p= 0,000) ja yli vuoden työtehtävissä toimineet (p= 0,005). Kunnan vastaanottokeskuksissa työskentelevät ilmoittivat väkivallasta ja uhkailusta viimeisten 12 kuukauden aikana useimmiten, valtion keskuksissa työskentelevät taas vähiten (p=0,015). Vähiten uhkatilanteita oli ollut laitoksissa, jotka olivat olleet toiminnassa vasta alle kuusi kuukautta (p=0,000).

Vuoden 2013 työolotutkimuksen (Sutela & Lehto 2014, 113) mukaan kaikista palkansaajista 22 prosenttia kohtaa työssään väkivaltaa tai sen uhkaa joskus. Naisten ja miesten välillä on tässä suhteessa suuri ero, sillä naisista 29 prosenttia, mutta miehistä 12 prosenttia kohtaa työssään väkivaltaa tai sen uhkaa ainakin joskus. Naisten ja miesten välinen ero väkivallan kohtaamisen yleisyydessä selittyy pitkälti ammattialojen jakautumisella sukupuolen mukaan. Ylivoimaisesti useimmiten väkivaltaa tai uhkaa kohdataan miesvaltaisissa suojelu- ja vartiointialan ammateissa (74 %). Muut ammattialat, joissa väkivaltaa esiintyy usein, ovat kuitenkin pääasiassa naisvaltaisia, sosiaali- ja terveydenhuollon ammatteja. Hoivapalvelun ja terveydenhuollon työntekijöille (56 %), terveydenhuollon asiantuntijoille, kuten sairaanhoitajat (54 %), sekä sosiaali- ja kulttuurialan asiantuntijoille (46 %) väkivalta tai sillä uhkailu on työssä erittäin tuttua. Työolotutkimuksen ja tämän kyselyn kysymysmuodot olivat hieman erilaisia, mutta näyttää siltä, että työ vastaanottokeskuksissa ei poikkea muista sosiaali- ja terveydenhuollon työpaikoista turvallisuudessaan. Vastaanottokeskuksen kyselyssä kysymys on saattanut ohjata myös kertomaan muille kuin itselle keskuksessa tapahtuneista väkivalta- ja uhkatilanteista.

Kuvio 16. Viimeisten 12 kuukauden aikana keskuksen työntekijään kohdistunut väkivalta tai uhkailu työaikana tai työtehtävien yhteydessä keskuksessa työskentelyajan, ammattinimikkeen, keskuksen toiminnasta vastaavan tahon ja keskuksen toiminta-ajan mukaan, % (n=867).

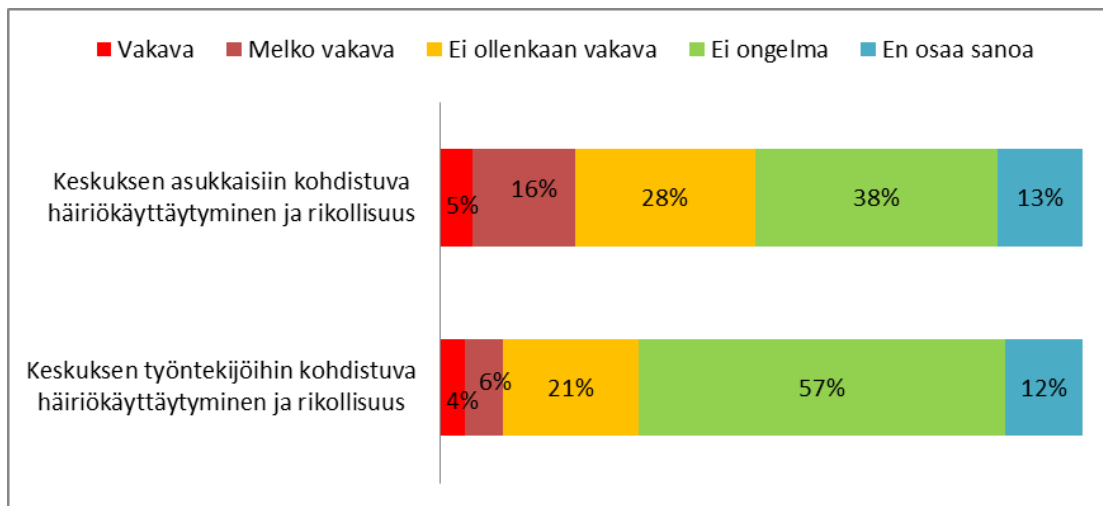

8 Ympäristön reaktiot vastaanottokeskukseen

Turvapaikanhakijoiden asumisyksiköihin ja yksittäisiin turvapaikanhakijoihin kohdistuvan rasistisen väkivallan uhka kasvoi syksyn 2015 aikana Suomessa. Laitisen ym. (2016) selvityksen mukaan vastaanottokeskuksiin ja hätämajoitusyksiköihin oli Suomessa tehty tammikuun 2016 puoliväliin mennessä 17 väkivaltaista iskuja, joista neljässä oli kyse tuhopoltton yrityksestä. Vastaanottokeskuksille suunnatun kyselyn mukaan ulkopuolisten henkilöiden vastaanottokeskukseen ja sen asukkaisiin kohdistamaa häiriökäyttäytymistä ja rikollisuutta ei koettu kovin suureksi ongelmaksi. Kuviossa 17 ilmenee, että viidesosa vastanneista koki, että ulkopuolisten keskuksen asukkaisiin kohdistuva häiriökäyttäytyminen oli melko vakava tai vakava ongelma. Vain joka kymmenes piti keskuksen työntekijöihin kohdistuvaa ja alle kymmenen prosenttia vapaaehtoisiin kohdistuvaa häiriökäyttäytymistä ja rikollisuutta jonkinasteisena ongelmana. Keskuksen asukkaisiin kohdistuneen häiriökäyttäytymisen suhteen vastaukset eivät eronneet sen mukaan, kuka oli keskuksen toiminnasta vastaava taho tai kuinka pitkään keskus oli ollut toiminnassa.

Järjestöjen (23 %) ylläpitämissä vastaanottokeskuksissa työskentelevät arvioivat muiden (muut 17–19 %, $p=0,053$) ylläpitämissä keskuksissa työskenteleviä useammin, että ulkopuolisten keskuksen asukkaisiin kohdistuva häiriökäyttäytyminen ja rikollisuus olivat ongelma. Työntekijöihin keskuksen ulkopuolisten kohdistaman häiriökäyttäytymisen koki järjestöjen ylläpitämissä keskuksissa peräti 12 prosenttia vakavaksi tai melko vakavaksi ongelmaksi, kun vastaava luku oli kunnan ylläpitämissä keskuksissa vain kaksi, yksityisten kahdeksan ja valtion kuusi prosenttia ($p=0,003$).

Kuvio 17. Ulkopuolisten henkilöiden vastaanottokeskukseen ja sen asukkaisiin kohdistaman (tai sellaiseksi oletetun) häiriökäyttäytymisen ja rikollisuuden ongelmalliseksi kokeminen, % (n=862).

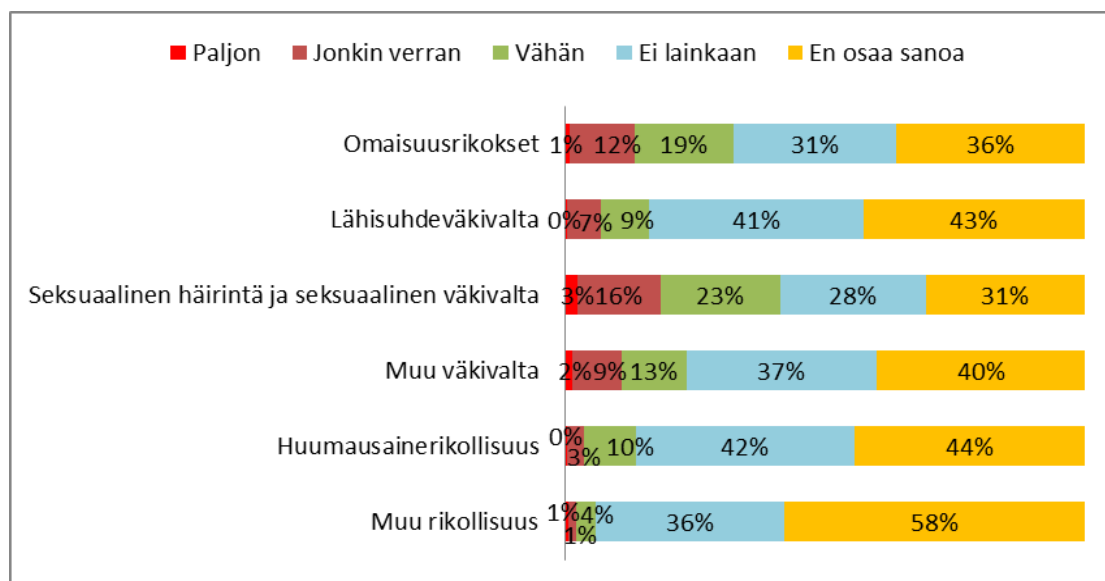
Kyselyssä tiedusteltiin myös konkreettisia, vastaanottokeskukseen tai sen työntekijöihin kohdistuneita rikoksia viimeisten 12 kuukauden ajalta. Vastaukset rajoitettiin kattamaan vain keskuksen johtajat ja varajohtajat (n=68). Lähes puolet (45 %) vastaajista ilmoitti, että keskuksen omaisuutta oli vahingoitettu. Tuhopoltosta ilmoitti 10 % vastanneista. Tyypillisesti omaisuuden hajottaminen on esimerkiksi ovien rikkomista.

Ympäristön suhtautumista vastaanottokeskukseen ja sen asukkaisiin selvitettiin kysymällä, miten huolissaan asukkaat olivat keskuksen asukkaiden mahdollisesta häiriökäyttäytymisestä ja rikollisuudesta, onko vastaajan tiedossa, että keskuksen asukkaita olisi ollut epäiltynä rikoksista kunnan alueella ja liikkuko kunnassa aiheettomia huhuja keskuksen asukkaista rikoksen tekijänä. Rikoslajeina kysymyksessä olivat omaisuusrikokset, lähisuhdeväkivalta, seksuaalinen väkivalta ja häirintä, muu väkivalta sekä huumausainerikollisuus.

Neljäsosa vastanneista ilmoitti, että lähiseudun asukkaat olivat hänen arvionsa mukaan huolissaan tai erittäin huolissaan asukkaiden mahdollisesta häiriökäyttäytymisestä tai rikollisuudesta.

Kuviosta 18 käy ilmi, että vastaanottokeskuksen asukkaiden tekemistä rikoksista liikkui vastaajien mukaan aiheettomia huhuja verrattain yleisesti. Eniten huhuja liikkui asukkaiden tekemästä seksuaalisesta väkivallasta ja häirinnästä (18 %). Rungas kymmenesosa vastaajista ilmoitti kuulleensa aiheettomia huhuja asukkaiden tekemistä omaisuusrikoksista ja kymmenes osa muusta väkivallasta. Aiheettomien huhujen tulkinta on kyselyssä hankalaa, sillä vastaajat ovat voineet kertoa itse kuulemistaan huhuista tai että joku muu on kertonut ympäristössä liikkuvista tai levitettävistä huhuista.

Kuvio 18. Kunnassa liikkuneet aiheettomat huhut keskuksen asukkaiden tekemistä rikoksista, % (n=863).

Rikosepäilyt asukkaiden tekemistä rikoksista olivat harvinaisempia kuin rikoksista liikkuvat huhut. Epäilyt asukkaiden tekemistä omaisuusrikoksista, lähisuhdeväkivallasta ja muusta väkivallasta olivat yhtä yleisiä (11 %). Epäilyjä asukkaiden tekemistä seksuaalisesta väkivallasta ja häirinnästä oli hieman harvemmin (9 %). Huumausainerikosepäilyt olivat harvinaisia (2 %).

9 Turvallisuustyö vastaanottokeskuksessa

Vastaanottokeskuksessa tehdään työtä sosiaali- ja terveydenhuollon substanssin menetelmin. Ammatillisuus ja ammattiosaaminen ovat yksi merkittävien turvallisuustekijä keskuksissa. Parhaimman arjen turvallisuuden tuottaa asiansa osaava, riittävästi resursoitu ammatillinen henkilöstö. Vartiointipalvelut, tekniset apuvälineet, viranomaisyhteistyö ja turvallisuus koulutukset tukevat työskentelyä ja antavat taustatuen työlle.

Vastaanottokentän henkilöstön ammatillinen osaaminen on noussut alkuvuodesta 2016 toteutettujen koulutusten myötä. Ammatillisuuden nousu on näkynyt turvallisuuden osalta mm. poliisin työtehtävien vähentymisenä yleisen järjestyksen ja turvallisuuden valvonnan osalta. Vastanottokeskuksien tekemän asiakaskyselyn mukaan ammattiosaamisen nousu näkyy myös asiakkailla turvallisuuden tunteena, jolla on suuri vaikutus kokonaisuuden kannalta. Turvallisuutta edistäviä ohjeistuksia on laadittu henkilökunnan lisäksi myös asukkaille ja pyritty valistamaan heitä suomalaisesta lainsäädännöstä ja sitouttamaan noudattamaan suomalaisen yhteiskunnan toimintatapoja.

Maahanmuuttoviraston ohjeistuksen mukaisesti kaikissa Suomen vastaanottokeskuksissa on järjestyssäännöt, joissa ohjataan turvapaikanhakijoiden toimintaa vastaanottokeskuksissa. Jokaisen hakijan kanssa käydään säännöt läpi heidän omalla kielellään, jotta he tosiasiallisesti ymmärtävät saamansa ohjeistuksen.

Jokaisen turvapaikanhakijan tulee myös suorittaa suomalaisen yhteiskunnan peruskurssi. Kurssi antaa tarvittavat perustiedot vastaanottokeskuksessa asumiseen sekä oikeuksiin ja velvollisuuksiin siellä. Kurssin on myös tarkoitus antaa hakijalle alkutiedot ja perehdyttää häntä suomalaiseen yhteiskuntaan ja sen toimintakulttuuriin. Kurssi koostuu vastaanottokeskusten antamista lakisääteisistä alkuinfoista ja teemoista, joita ovat suomalainen yhteiskunta, työssä Suomessa, suomalainen lainsäädäntö, tasa-arvo ja seksuaalisuus sekä normaalia elämää epätavallisessa tilanteessa. Kurssin suorittamisen jälkeen asiakas saa kurssitodistuksen, jonka allekirjoittamalla hän sitoutuu noudattamaan yhteiskunnan sääntöjä.

Hallituksen turvapaikkapoliittisen toimenpideohjelman mukaisesti kaikki Suomen vastaanottokeskukset käytiin tarkastamassa turvallisuuden näkökulmasta. Turvallisuuskartoitus ostettiin ulkopuoliselta turvallisuusalan palveluntuottajalta ja toteutettiin helmikuussa 2016 jatkuen aina kesäkuuhun 2016. Suurin osa keskuksista tarkastettiin kahteen kertaan. Toisen tarkastuskäynnin tarkoituksena oli tarkastaa edellisen käynnin puutteiden korjaukset ja tukea johtajaa turvallisuuskulttuurin luomisessa ja huomioimisessa kaikissa arjen toiminnoissa. Palveluntuottaja myös koulutti vastaanottokeskuksien henkilökuntaa turvallisuuden eri osa-alueista (Turvavarttien pitäminen, Mitä turvallisuus on ja mistä se muodostuu, pelastussuunnitelma ja sen merkitys, työturvallisuuden riskiarviointi, puheeksiotto tilanne haasteellisten asiakkaiden kanssa, vartioiden kanssa toimiminen ja vartioiden toimivaltuudet). Kartoituksessa ei paljastunut isoja turvallisuuspuutteita ja kaikkiin puutteisiin veloitettiin puuttumaan ja vakavuudesta riippuen joko korjaamaan asia heti kuntoon tai kehittämään ja kiinnittämään huomiota kyseiseen kohtaan jatkossa.

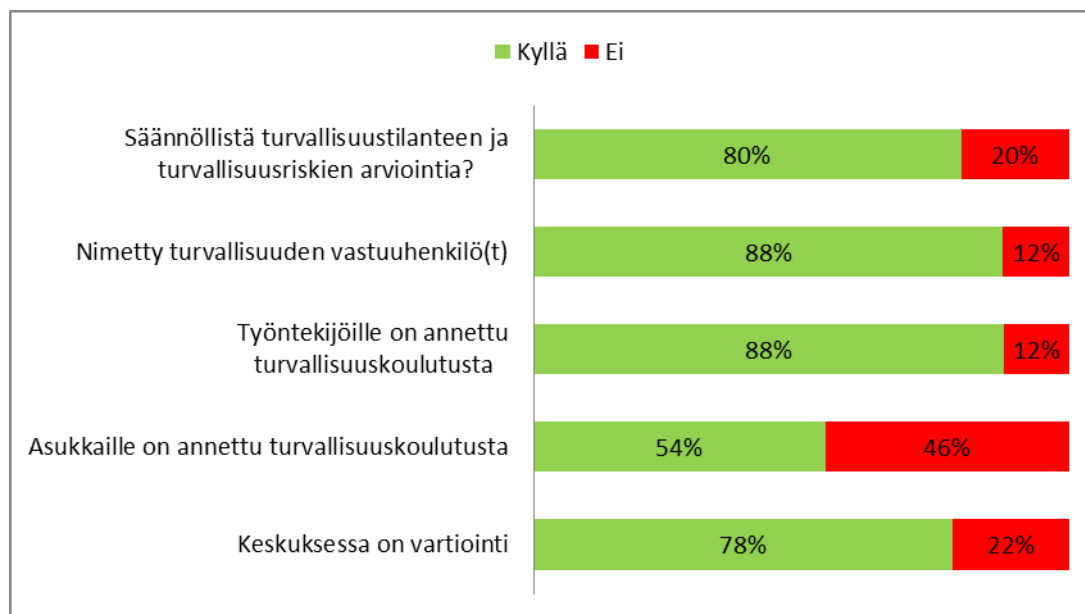
Vastaanottokeskuksien valvontaa tehostettiin myös ja luotiin uusi valvonta-ohjelma, jossa ennakkollisen valvonnan lisäksi suoritetaan tarkastusluonteista valvontaa ja

käydään paikan päällä keskuksissa arvioimassa toimintaa ja sen laatua. Valvonnassa keskeistä on ohjaava ote ja yhteistoiminnallisuus valvontaviranomaisten ja vastaanottokeskusten kesken. Valvonnassa otetaan huomioon niin säädösten tuomat velvoitteet kuin tärkeiden toiminnallisten kokonaisuuksien varmistaminen. Lisäksi valvonnassa pyritään huomioimaan vastaanottokeskuksen resurssit ja toiminnalliset edellytykset, sekä myös asiakkaiden kokemukset vastaanottokeskusten toiminnasta ja palvelutuotannosta. Turvallisuus on yhtenä kokonaisuutena valvonta-ohjelmassa.

Rikksentorjuntaneuvoston ja Maahanmuuttoviraston toteuttamaan kyselyyn vastanneissa vastaanottokeskuksissa oli huolehdittu turvallisuuteen liittyvistä asioista varsin hyvin. Yhdeksässä kymmenestä vastaanottokeskuksista oli nimetty turvallisuuden vastuuhenkilöt ja työntekijöille oli annettu turvallisuuskoulutusta. Myös säännöllinen turvallisuustilanteen ja turvallisuusriskien arviointi sekä vartiointi oli järjestetty suurimmassa osassa vastanneista vastaanottokeskuksista. Sen sijaan asukkaille annettu turvallisuuskoulutus oli hoidettu heikommin, vain puolessa oli asukkaita koulutettu.

Kyselyssä kartoitettiin turvallisuuteen liittyvää toimintaa ja keinoja (luku 9.1.) yritysuhritutkimuksessa käytettyjen kysymysten avulla (Salmi ym. 2011). Vertailu tutkimukseen on vaikeaa, sillä siinä tutkimuksen kohteena olivat kaupan ja teollisuuden yritykset.

Kuvio 19. Turvallisuuteen liittyvä toiminta vastaanottokeskuksessa, % (n=867).

Turvallisuuteen liittyvässä toiminnassa oli vastaajien käsityksen mukaan (ei ole välttämättä sama kriteeri kaikille) jonkin verran eroja toiminnasta vastaavan tahon mukaan. Kunnan vastuulla olevissa vastaanottokeskuksissa oli muita tahoja harvemmin nimetty turvallisuudesta vastaava henkilö ja tehty riskikartoitusta. Sen sijaan kuntien ja valtion työntekijöille oli annettu useammin turvallisuuskoulutusta, joka myös varmaan vaikuttaa heidän tietoisuuteensa turvallisuusasioista. Asukkaille oli kunnan vastaanottokeskuksissa annettu harvemmin koulutusta turvallisuudesta kuin muissa. Parhaiten koulutus oli hoidettu yksityisten tahojen ylläpitämissä keskuksissa. Yksityisen tahon järjestämissä keskuksissa oli harvemmin vartiointia kuin muissa keskuksissa.

Väkivalta- ja uhkatilanteiden raportoinnista esimerkiksi työsuojeluviranomaisille ja siihen liittyvästä koulutuksesta ei saatu tietoa tässä tutkimuksessa. Myöskään työssä kohdattujen väkivaltilanteiden jälkihuollosta, debriefingin tai trauman purkumahdollisuuksista ei tutkimuksessa kysytty.

Taulukko 6. Turvallisuuteen liittyvä toiminta vastaanottokeskuksessa toiminnasta vastaavan tahon mukaan, % (n=876).

	Keskuksen toiminnasta vastaava taho					prob
	Kunta %	Järjestö %	Yksityinen %	Valtio %	Kaikki %	
Säännöllistä turvallisuustilanteen ja turvallisuusriskien arviointia	76	78	84	82	80	0,284
Nimetty turvallisuuden vastuuhenkilö	76	90	89	85	87	0,006
Työntekijöille annettu turvallisuuskoulutusta	94	87	85	93	88	0,089
Asukkaille annettu turvallisuuskoulutusta	40	54	61	53	54	0,015
Keskuksessa on vartiointi	82	79	70	93	78	0,000
n	88	474	223	68	853	

Lyhyen aikaa toimineissa vastaanottokeskuksissa oli järjestetty turvallisuuteen liittyvää toimintaa vähiten. Erityisen selvät erot olivat säännöllisessä turvallisuustilanteen ja -riskien arvioinnissa, työntekijöille annettussa koulutuksessa ja vartiointin järjestämisessä. Sen sijaan asukkaille oli annettu vähiten turvallisuuskoulutusta yli vuoden toiminnassa olleissa keskuksissa.

9.1 Vastaajien raportoimat hyvät käytännöt

Vastaajat saivat vapaamuotoisesti kertoa hyvistä käytännöistä vastaanottokeskuksen turvallisuuteen liittyen. Useimmin mainittu hyvänä pidetty käytäntö oli **parityöskentely**. Pidettiin erittäin tärkeänä tietää missä työpari liikkuu tai että liikutaan yhdessä. Parityöskentelyä pidettiin toimivana tapana myös silloin kun keskuksen asukkaan kanssa joudutaan asioimaan negatiivisessa asiassa, kuten toimittamaan huonoja uutisia. Parityöskentely loi myös turvallisuuden tunnetta vaikka uhkatilanteita ei olisi ollutkaan. Työpari saattoi myös ilmoittaa arvioidun asiointiajan, minkä ylittyessä häneen voisi ottaa yhteyttä ja tarkistaa kaiken olevan kunnossa.

Paljon tuotiin esille myös teknisiä ratkaisuja kuten henkilökohtaiset hälyttimet ja kameravalvonta. Vastaajat kertoivat myös, että selkeät linjaukset ja toimintamallit työntekijöille olivat tärkeitä. Asiallinen ja kunnioittava käytös asukkaita kohtaan ja nopea puuttuminen matalalla kynnyksellä havaittuihin ongelmiin mainittiin tärkeiksi tekijöiksi. Vastauksissa oli mainittu myös turvallisuusohjeistus ja -koulutus, riskien kartoitus ja toimiva yhteistyö vartioiden kanssa. Vastaajat kertoivat poliisin pitämistä info-ilaisuuksista asukkaille ja henkilöstölle ja kehuivat Mielivok-turvallisuuskoulutusta.

Lisäksi työntekijät ovat saaneet koulutusta aggressiivisen asiakkaan kohtaamisesta ja väkivaltaa ennalta ehkäisevistä toimintatavoista AVEKKI-koulutuksessa.

Vastaajat kertoivat, että yhteistyö vartioiden kanssa oli myös kehittynyt esimerkiksi siten, että vartiointiliikkeestä on juhlapyhinä tehty ylimääräisiä käyntejä keskuksiin, sillä niissä on usein vartija vain yöaikaan ja hän hoitaa yöpäävystyksen. Hyvänä pidettiin myös aktiivista yhteistyötä ja tietojenvaihtoa työntekijöiden ja keskuksen vartioiden kanssa ja vartijan kutsumista mukaan ennakoitusti oletettaviin uhkaaviin tilanteisiin.

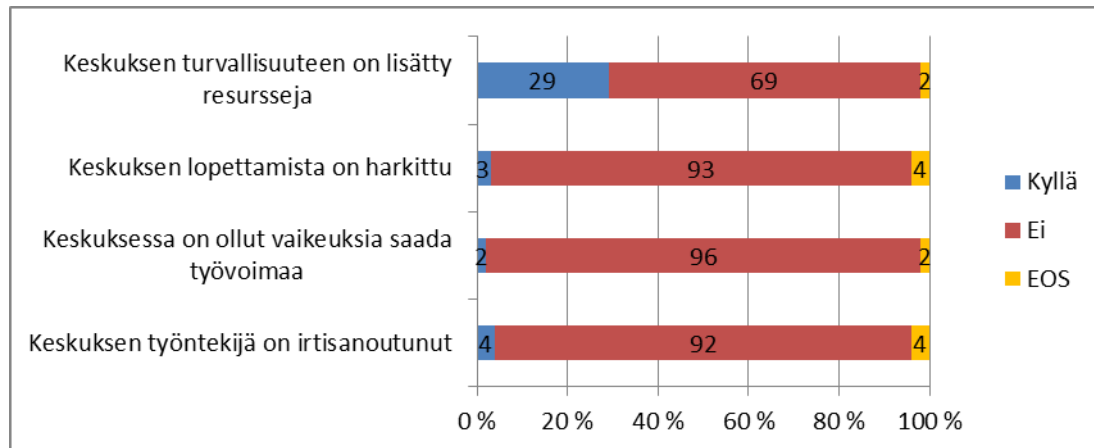
Taulukko 7. Turvallisuuteen liittyvä toiminta vastaanottokeskuksessa keskuksen toiminta-ajan mukaan, % (n=867).

	Keskuksen toiminta-aika				prob
	Alle 6 kk %	6–12 kk %	Yli vuoden %	Kaikki %	
Säännöllistä turvallisuustilanteen ja turvallisuusriskien arviointia	73	83	84	81	0,0080
Nimetty turvallisuuden vastuuhenkilö	85	90	84	88	0,0350
Työntekijöille annettu turvallisuuskoulutusta	80	89	96	88	0,0000
Asukkaille annettu turvallisuuskoulutusta	56	56	45	54	0,0560
Keskuksessa on vartiointi	68	81	86	78	0,0000
n	87	451	226	112	

Rikollisuuteen ja uhkatilanteisiin oli vastaanottokeskuksissa varauduttu yleisimmin lisäämällä resursseja turvallisuuteen. Tämä tarkoittaa edellä mainittua parityöskentelyä ja yöohjaajien määrän nostamista. Avovastauksissa tuotiin kuitenkin esiin myös ammattitaitoisien henkilökunnan tärkeys; kun töissä on riittävästi sosiaalialan ammattilaisia, jotka pystyvät antamaan sosiaalista ohjausta ja psyykkistä tukemista, konfliktitilanteita tai niiden kärjistymistä voidaan parhaiten ehkäistä.

Työntekijöiden irtisanoutuminen tai keskusten sulkeminen reaktiona rikollisuuteen ja uhkatilanteisiin olivat harvinaisia. Vastaanottokeskuksilla ei näyttänyt myöskään olleen vaikeuksia saada rekrytoitua työvoimaa.

Kuvio 20. Rikollisuuden tai sen uhan vaikutukset vastaanottokeskukseen viimeisten 12 kuukauden aikana, % (n=68, vastauksissa mukana vain keskuksen johto).

Kun syksyn 2015 aikana syntynyt pahin ruuhka oli purettu, maahanmuuttovirasto pääsi jo kevään 2016 aikana luomaan vastaanottokeskusten ohjaukseen uusia toimintamalleja ja rakenteita vastaamaan kasvaneeseen vastaanoton kenttään. Maaliskuussa 2016 otettiin käyttöön *vastaanottojärjestelmän valtakunnallinen valvontaohjelma*, joka parantaa valvonnan ennakoitavuutta ja läpinäkyvyyttä koko vastaanottojärjestelmässä. Valvonnan tavoitteena on taata vastaanotto toiminnan ja palveluiden lainmukaisuus, laatu ja taloudellisuus. Vastaanottokeskuksissa tehtävillä ohjaus- ja valvontakäynneillä on myös vahva ohjauksellinen funktio.

Myös turvallisuuden ohjaus- ja valvontatyöhön kehitettiin uusia malleja. Hallituksen turvapaikkapoliittinen toimenpideohjelma joulukuulta 2015 määritteli toimenpiteitä, joita toteutettiin vastaanottokeskuksien turvallisuuden parantamiseksi mm. luomalla *yhteiset järjestyssäännöt* ja *"Suomalaisen yhteiskunnan tutkinto"*-koulutuspaketti, jossa käydään läpi suomalaisen yhteiskunnan pelisääntöjä oikeuksien ja velvollisuuksien näkökulmasta. Vastaanottokeskuksien johtoa ja henkilökuntaa koulutettiin syksyn 2015 ja kevään 2016 aikana turvallisuusasioihin ja ilmiöihin sekä omaan substanssinmukaiseen työhön. Parhaimman vastaanottokeskusturvallisuuden tuottaa asiansa osaava, ammatillinen henkilöstö, joka pystyy ennaltaehkäisemään ammatillisiin interventioihin suurimman osan tilanteista, jotka voisivat eskaloitua. Turvapaikanhakija-asiakkaat kohdataan ja heitä kohdellaan asianmukaisesti ja kunnioittavasti. Tekniset apuvälineet ja turvallisuuskoulutukset tukevat työskentelyä vastaanottokeskuksessa, mutta paras arjen turvallisuus syntyy ammatillisesta henkilökunnasta ja heidän kyvystään hahmottaa vastaanottokenttään kuuluvia ilmiöitä ja asioita ja heidän kyvystä reagoida erilaisiin tapahtumiin niiden vaatimalla tavalla (ammatilliset interventiot, matalankynnyksen viranomaisyhteistyö).

9.2 Haasteellisten asiakkaiden siirrot

Vastaanottokeskustoimintaa koskevan lain 16 § todetaan, että kansainvälistä suojelua hakeva ja tilapäistä suojelua saava majoitetaan vastaanottokeskukseen (Laki kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta 17.6.2011/746). Majoittamisessa otetaan huomioon majoitettavien ikä ja sukupuoli. Turvapaikan hakija voidaan siirtää toiseen vastaanottokeskukseen, jos se on tarpeen hänen itsensä, vastaanottokeskuksen toiminnan tai kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen käsittelyä varten. Ensisijaisina tilanteissa pyritään kuitenkin käyttämään muita sosiaalityön keinoja ja asiakkaan siirto toiseen yksikköön on vasta toissijainen. *”Jos joku asiakas aiheuttaa ongelmia, vastaava ohjaaja tai apulaisjohtaja tapaa asiakkaan, ja yhdessä keskustellaan siitä mistä ongelmat voivat johtua, usein keskusteluissa paljastuu joku asiakkaan henkilökohtainen syy, joka aiheuttaa häiriökäyttäytymistä ja sitä kautta päästään rakentamaan parempaa yhteistyötä.”*

Esimerkkinä näistä vastaajat kertoivat avovastauksissa, että ”mikäli saamme koulusta puhelun asukkaiden lasten tappeluista tms., menemme heti selvittämään tilanteen lasten vanhempien kanssa, jo ennen kuin lapset tulevat koulusta. Kun vanhempien kanssa on keskusteltu etukäteen, eivät lasten riidat ole enää levinneet aikuisten väliseksi nahisteluiksi.” Tärkeinä keinoina pidettiin asukkaiden kuulemistä, heidän asioidensa vakavasti ottamista ja säännöllisiä asiakaskokouksia, joissa asukkaat voivat tuoda henkilökunnan tietoon yhteisesti vaivaavia asioita ja henkilökunta pääsee hyvässä kontaktissa tiedottamaan ja keskustelemaan päivänpolttavista asioista. Myös asukkaiden sijoittelulla voidaan rauhoittaa tilannetta ja uuden asukkaan tullessa keskuksen mietitään kenen kanssa hän pystyisi parhaiten jakamaan huoneen.

Rikoksantorjuntaneuvoston ja maahanmuuttoviraston toteuttamassa kyselyssä tiedusteltiin vastaajien käsityksiä ongelmia aiheuttavien turvapaikanhakijoiden siirroista ja niiden vaikutuksista. Kysymyksessä tiedusteltiin ongelmallisten asukkaiden siirtämisestä keskuksista pois tai keskukseseen erittelemättä, minkä tyyppisestä ongelmasta olisi kysymys. Kysymyksellä on siis haluttu kartoittaa asukkaiden aiheuttamia turvallisuusuhkia tai häiriökäyttäytymistä muita asukkaita tai henkilökuntaa kohtaan ja myös vastaajat ovat siis todennäköisesti ymmärtäneet ongelman näin. Kysymys on kuitenkin voitu tulkita myös siten, että ongelma tai tarve siirtoon olisi aiheutunut esimerkiksi asukkaan erityistarpeista tai hänelle sopivien palveluiden riittämättömyydestä. Kysymystä raportoitaessa puhutaankin siksi haasteellisista asukkaista.

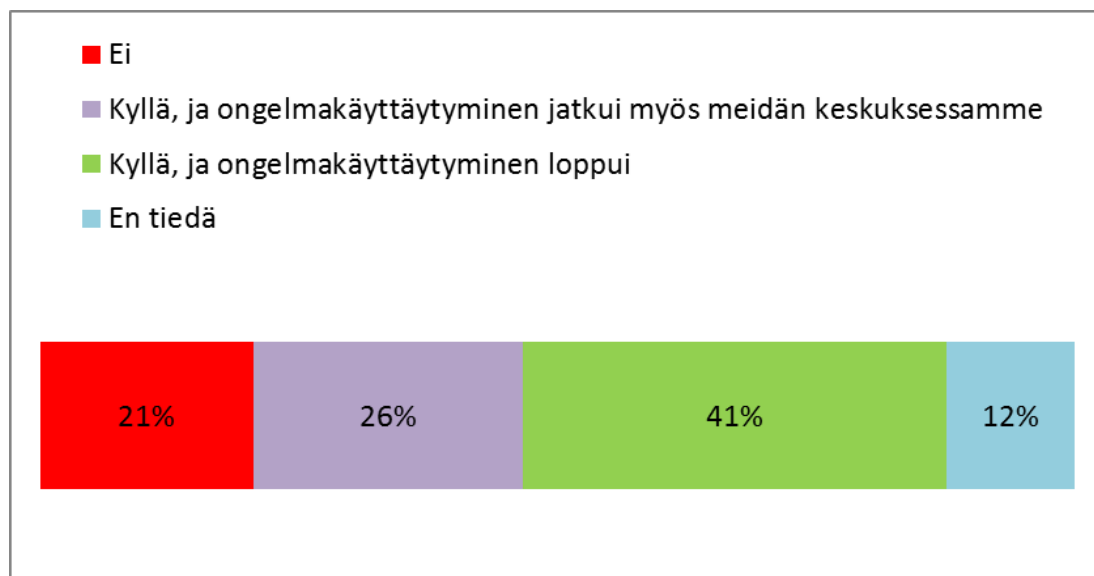
Kuviosta 21 näkyy, että kysymykseen vastanneista vastaanottokeskusten työntekijöistä melkein kaikilla oli näkemys aiheesta (N=866). 70 prosenttia vastaajista kertoi, että heidän keskuksistaan on siirretty haasteellisiksi koettuja asukkaita toiseen keskukseseen. Heistä valtaosa koki, että siirrolla oli ollut positiivisia vaikutuksia. Erittäin harva vastaaja koki sillä olleen negatiivisia vaikutuksia. Ongelmallisiksi koettuja asukkaita vastaanottaneiden keskusten työntekijät raportoivat, että noin 3/5 tapauksissa häiriökäyttäytyminen loppui kyseisen asukkaan osalta.

Kuvio 21. Ongelmalliseksi koettujen asukkaiden siirrot vastaanottokeskusten välillä, % (n=866).

Kuviossa 22 ilmenee vastaajien käsitys siitä, oliko heidän keskukseseen siirretty asukkaita muualta ja oliko ongelmakäyttäytyminen jatkunut vai päättynyt. 21 % vastaajista ilmoitti, että heidän käsityksen mukaan ongelmalliseksi koettuja asukkaita ei ollut siirretty heidän keskukseseen. 26 % vastaajista ilmoitti, että siirto oli tehty ja ongelmia ja haasteita aiheuttanut käyttäytyminen jatkui myös siirron jälkeen. 41 % vastaajista oli sitä mieltä, että siirron seurauksena asukkaan tilanne oli pystytty ratkaisemaan ja haasteita aiheuttanut käyttäytyminen oli päättynyt. Avovastauksissa todettiinkin, että harkittujen asukassiirtojen myötä tilanne on aina rauhoittunut nopeasti. Siirtoja ei tehdä, jos asiaan löydetään joku muu ratkaisu.

Kuvio 22. Vastaanottokeskukseen tehdyt toisessa keskuksessa ongelmalliseksi koettujen asukkaiden siirrot, % (n=866).

Kuten edellä juuri kävi ilmi, haasteet vastaanottokeskuksissa pyritään aina ensisijaisesti ratkaisemaan keskustusten ammattihenkilöstön interventioiden ja asukkaan kanssa käytyjen keskustelun avulla. Ennen kuin vastaanottokeskus tekee päätöksen siirrosta, laki edellyttää asukkaan kuulemista. Mikäli ratkaisua ei löydetä tai asiakkaan tilanne niin vaatii, on asukkaiden siirto keskuksista toiseen mahdollinen; tarkoituksena on löytää ratkaisu asukkaan tilanteeseen tai haasteisiin ja mahdollistaa asukkaalle uusi alkua. Kuvion 22 mukaan 41 % vastaajista olikin sitä mieltä, että asiakkaan tilanne kääntyi paremmaksi ja ongelmakäyttäytyminen loppui. Kuvion mukaan 26 prosentilla asukkaista siirto ei tuonut ratkaisua ja ongelmakäyttäytyminen jatkui myös uudessa paikassa. Pieni osa turvapaikanhakijoista onkin jo ns. ”Nothing to lose”-tilanteessa, jolloin he ovat mahdollisesti kulkeneet maasta toiseen ja heidän osaltaan siirto toiseen vastaanottokeskukseen ei välttämättä tuota toivottuja tuloksia. Lisäksi äärimmillään siirrot voivat johtaa väkivaltaiseen käyttäytymiseen.

Maahanmuutoviraston asiantuntijan mukaan erityisen haastaville asiakkaille on luotu toimintamalleja, jolla pyritään vaikuttamaan heidän haastavaan käytökseen. Keväällä 2015 käynnistetyssä Teva asumisyksikössä erityisen vaativaa tukea annetaan aikuisille turvapaikanhakijoille, jotka ovat haavoittuvassa asemassa ja heillä on mielenterveys- ja päihdeongelmia. Yksikkö tuottaa pätevän henkilökunnan avulla tukea ja ohjausta.

Tammikuusta 2017 alkaen aloitetaan muutamassa vastaanottokeskuksessa toimintamalli, jossa tehostettua tukea annetaan aikuisille turvapaikanhakijoille, joilla on monialaista selviytymisen haastetta sekä vaikeaa käytöstä vastaanottokeskuksissa. Asiakkailta saattaa olla taustalla useita vastaanottokeskus siirtoja ja ammatillisia interventioita, joilla ei ole ollut selkeää vaikutusta. Asiakaskunta ei rajaudu aina selvästi ja taustalla on usein erilaisia tekijöitä, jotka vaikuttavat heidän käytökseen. Asiakkaan käytökseen pyritään vaikuttamaan tehostetun ammatillisen tuen avulla, selkeillä rajoilla sekä eri toimijoiden yhteistyön avulla.

Vastaanottokeskuksissa lokakuussa toteutetuissa ”World cafe” -haastatteluissa turvapaikanhakijat toivat esiin, että pitkä odotusaika, kielteisten päätösten mukanaan tuoma epätoivo ja huoli omasta ja perheen tulevaisuudesta aiheutti myös runsaasti tarvetta henkiselle tuelle ja keskustelulle.

9.3 Turvallisuuden tunne

Vastaajilta tiedusteltiin turvallisuuden tunnetta omalta osaltaan työssä sekä vastaanottokeskuksen lähialueella liikkeessä ja vapaaehtoistoimijoiden osalta. Vastaajia pyydettiin arvioimaan myös miten turvalliseksi he arvioivat turvapaikanhakijoiden asumisen keskuksessa ja keskuksen lähialueen (kuvio 23). Työntekijät kokivat työskentelyn keskuksessa (96 %) ja keskuksen lähialueen (99 %) turvalliseksi. Ohjaajat (6%) ja terveydenhoitajat arvioivat muita ammattiryhmiä useammin työskentelyn keskuksessa melko tai erittäin turvattomaksi (muut 0–2 %, $p=0,027$). Vastaanotto-keskusta pidettiin turvallisenä asuinpaikkana turvapaikanhakijoille (97 %). Hieman harvempi arvioi vastaanottokeskuksen asukkaiden kokevan keskuksen lähialueen turvalliseksi (93 %).

Kysytyistä asioista eniten turvattomuuden tunnetta arvioitiin kokevan keskuksissa työskentelevät vapaaehtoistoimijat (86 %). Erityisesti näin arvioivat järjestöjen ylläpitäjissä keskuksissa työskentelevät (91 % vrs. kuntien 79 %, yksityisten 85 %, $p=0,000$). Eroja oli myös vastaanottokeskuksen toiminnassa olo ajan suhteen. Pidempään, yli vuoden toiminnassa olleissa keskuksissa vapaaehtoisten toimijoiden arvioitiin kokevan työskentelynsä harvemmin turvalliseksi (79 %, muut 88–89 %, $p=0,005$).

Kuvio 23. Turvallisuuden tunne, % (n=871).

10 Yhteenvetoa ja kehittämistarpeita

Tämän kyselyn ensisijaisena tarkoituksena oli selvittää vastaanottokeskusten turvallisuustilannetta ja siihen vaikuttavia tekijöitä. Aihetta selvitettiin kolmesta näkökulmasta. Ensiksi tarkasteltiin asukkaiden keskinäistä kiusaamista ja häiriökäyttäytymistä, toiseksi työntekijöiden työssään vastaanottokeskuksessa kokemaa uhkaa ja väkivaltaa ja kolmanneksi selvitettiin vastaajien kokemuksia ympäristön keskuksissa asuville ja siellä työskenteleville aiheuttamista häiriö- ja uhkatilanteista. Kysely suunnattiin vastaanottokeskuksissa työskenteleville, joten kaikki vastaukset turvallisuudesta ovat heidän näkökulmastaan.

Vastaanottokeskusten turvallisuustilannetta tarkasteltaessa on kuitenkin syytä muistaa, että keskusten tarkoituksena on järjestää kansainvälistä suojelua tai tilapäistä suojelua hakevalle ensisijaisesti majoitus-, vastaanotto-, sosiaali- ja terveyspalvelut (Laki kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta 17.6.2011/746, 13 pykälä). Vastaanottokeskuksissa on aina kiinnitetty huomiota työturvallisuusasioihin turvallisuuslain velvoittamana. Turvallisuusasiat ovat nousseet julkiseen tietoisuuteen turvapaikanhakijoiden määrän lisääntyttyä ja aiheeseen liittyvien huolien kasvettua.

10.1 Turvallisuus vastaanottokeskuksissa

Yleisesti ottaen vastaajat kokivat työskentelyn vastaanottokeskuksissa turvalliseksi sekä omalta kohdaltaan että arvioissa asukkaiden osalta. Suurimmat uhat vastaanottokeskuksen turvallisuuteen tulivatkin ympäristön taholta ja ne kohdistuvat asukkaisiin.

Vastaanottokeskusten ensisijaisena tehtävänä on tarjota turvapaikkaprosessin aikana majoitus ja kaikki lainmukaiset palvelut asukkailleen. Vastaanottokeskuksissa asuu hyvin erilaisista olosuhteista, taustoista ja kulttuureista tulevia ihmisiä saman katon alla. Mukana on perheitä, yksin tulleita nuoria miehiä, joitakin yksin tulleita naisia, joillakin voi olla mielenterveyden ongelmia tai päihdeongelmia. Asukkaat voivat tulla saman maankin sisältä eri etnisistä ryhmistä. Asukkaiden pitäisi pystyä elämään keskuksessa normaalia elämää, toiset opiskellen, toiset työskennellen ja toiset perheestä ja lapsista huolehtien. On ymmärrettävää, että yhteentörmäyksiä tulee. Asukkaiden keskinäisiä ristiriitoja esiintyi jonkin verran, mutta vain muutamat vastaajat pitivät asukkaiden välistä kiusaamista ja häiriökäyttäytymistä suurena ongelmana. Ongelmien taustalla vastaajat arvelivat olevan ensisijaisesti toimettomuuden ja tekemisen puutteen. Muita yleisiä tekijöitä kiusaamisen ja häiriökäyttäytymisen taustalla olivat huoli turvapaikkapäätöksestä, prosessin pituudesta ja perheen tilanteesta lähtömaassa. Taustalla vaikuttavina tekijöinä vastaajat näkivät olevan myös kulttuurien eroavuudet.

Työskentely vastaanottokeskuksissa koettiin turvalliseksi. Kaksi kolmasosaa vastaanottokeskuksissa työskentelevistä vastaajista ei ollut pelännyt joutuvansa väkivalan kohteeksi nykyisessä työssään tai työtehtävissään viimeisten 12 kuukauden aikana. Neljä kymmenestä vastanneesta ilmoitti kokeneensa väkivaltaa tai uhkailua viimeisten 12 kuukauden aikana työaikana tai työtehtävien yhteydessä. Uhan tai vä-

kivallan tekijä oli yleensä asukas. Vakavat väkivalta- ja uhkatilanteet työssä olivat harvinaisia, mutta huomioitavaa on, että lyömä-, terä- tai ampuma-aseella uhkaamisen kohteeksi joutuminen (3 %) oli selvästi yleisempää kuin kunta-alan (0,6 %) työntekijällä keskimäärin.

Pelot ja väkivallan ja uhan kokemukset vaihtelivat jonkin verran ammattiryhmittäin. Suorassa asiakaskontaktissa työskentelevät ohjaajat (12 %) ja terveydenhoitajat (11 %) ilmoittivat muita useammin, että olivat viimeisten 12 kuukauden aikana pelänneet nykyisessä työssä tai työtehtävissä väkivallan kohteeksi joutumista useita kertoja. Eniten kokemuksista työaikana tai työtehtävien yhteydessä koetusta väkivallasta ja uhkatilanteista kertoivat johtajat ja varajohtajat. Konkreettiset kysytyt väkivalta ja uhkatilanteet kohdistuivat useimmiten ohjaajiin. Ohjaajat olivat joutuneet myös selvästi muita ammattiryhmiä yleisemmin tavaroiden heittäminen kohteeksi työssään. Henkisen väkivallan kokemukset olivat yleisiä ohjaajien lisäksi vastaavilla ohjaajilla ja terveydenhoitajilla. Myös ruumiillisen väkivallan kokemukset olivat kohdistuneet yleisemmin ohjaajiin, mutta heidän lisäksi myös keskuksen johtoon. Selvästi muita harvinaisemman uhan muodostanut ampuma-, erä- tai lyömä-aseella uhkaaminen oli yleisintä johdon kokemana, ja toiseksi yleisintä ohjaajien kokemana. Eroja ammattiryhmien kesken selittänee se, että ohjaajat ovat lähellä asukkaita päivittäisessä työssään. Johto taas joutuu puuttumaan ongelmatilanteisiin, mikä voi selittää heidän kokemaansa ruumiillista ja aseellista väkivaltaa.

Vastaanottokeskuksen työntekijöiden kokemukset väkivalta ja uhkatilanteista ovat hyvin samalla tasolla kuin sosiaali- ja terveydenhuollon ammateissa yleisesti Työolotutkimuksen ja Kunta10 tutkimuksen mukaan. Työolotutkimuksen mukaan (Sutela ja Lehto 2015) hoivapalvelun ja terveydenhuollon työntekijöistä ja terveydenhuollon asiantuntijoista runsas puolet ja sosiaali- ja kulttuurialan asiantuntijoista lähes puolet oli kokenut väkivaltaa tai uhkailua työssään. Yksittäisistä uhan tai väkivallan muodoista vastaanottokeskuksissa kuitenkin nousivat tavaroiden heittäminen ja rikkominen sekä aseella uhkaaminen hieman yleisimpinä kuin vastaavassa sosiaali-alan työssä kunta-alalla ja tämä on hyvä huomioida turvaohjeistuksia laadittaessa (Oksanen, Tuula 2016).

Ehkä hieman yllättävää tuloksissa oli, että vaikka erot sen mukaan, kuka vastasi vastaanottokeskuksen toiminnasta eivät olleet suuria, oli joitain viitteitä siihen suuntaan, että yksityisen sektorin työtehtävissä pelätään väkivallan uhkaa enemmän, mutta kokemukset ovat vähäisempiä kuin kunnan tai valtion järjestämissä keskuksissa. Tämä voi selittyä sillä, että julkisen sektorin tuottamissa palveluissa työntekijät uskaltaavat rehellisemmin kertoa kokemuksistaan ja raportoida niistä. Kuntien järjestämissä keskuksissa oli harvemmin turvallisuusriskien arviointia ja nimetty vastuuhenkilö. Toisaalta henkilökunnan turvallisuuskoulutus oli yleisempää kuin yksityisillä vastaanottopalveluilla järjestävillä tahoilla. Tutkimuksessa ei saatu tietoa myöskään siitä, millaisia käytäntöjä vastaanottokeskuksissa oli työssä tapahtuvan väkivallan raportoinnista työsuojeluviranomaisille tai siihen liittyvästä koulutuksesta. On todennäköistä, että vain vakavampi väkivalta on tullut poliisin tietoon. Minkäänlaista tietoa ei saatu tutkimuksessa myöskään siitä, minkälaista apua tai tukea väkivallan tai sen uhan kohteeksi joutuneet työntekijät saavat.

10.2 Turvatoimet

Kevään 2016 aikana vastaanottokeskuksissa on kiinnitetty entistä enemmän huomiota keskusten turvallisuuteen ja maahanmuuttovirasto on ohjeistanut keskuksia sekä tehnyt turvallisuusasiantuntijoiden kartoituksen. Tämä varmasti heijastui vastauksissa siitä, miten turvallisena työskentely keskuksissa koettiin. Kyselyyn vastanneissa vastaanottokeskuksissa oli varauduttu turvallisuuden parantamiseen varsin hyvin. Yhdeksässä kymmenestä vastaanottokeskuksista oli nimetty turvallisuuden vastuuhenkilöt ja työntekijöille oli annettu turvallisuuskoulutusta. Myös säännöllinen turvallisuustilanteen ja turvallisuusriskien arviointi sekä vartiointi oli järjestetty suurimmassa osassa vastanneista vastaanottokeskuksista. Sen sijaan asukkaille annettu turvallisuuskoulutus oli hoidettu heikommin, vain puolessa oli asukkaita koulutettu.

Keskuksissa on myös ohjeet, miten ratkaistaan tilanteet, joissa asukkaan kanssa tulee ongelmia esim. hänen sopeutumisessaan keskukseseen tai ristiriitaisissa muiden asukkaiden tai työntekijöiden kanssa. Näitäkin tilanteita varten paras ratkaisu on hyvin koulutettu ammatillinen henkilökunta, jolla on kyky hahmottaa vastaanottokenttään kuuluvia ilmiöitä ja kyky reagoida niihin ammatillisin interventioin. Yksi keino ovat asukkaiden siirrot keskuksista toiseen. Siirto on aina viimeinen keino, sitä ennen kokeillaan muita ratkaisuja. Asukkaiden siirroilla oli kuitenkin kyselyn mukaan ollut positiivisia vaikutuksia sekä keskuksessa, mistä asiakas on siirretty että keskuksissa, joihin on siirretty syystä tai toisesta asukas toisesta vastaanottokeskuksesta.

Tärkeä turvatoimi on riittävän ja mielekkään toiminnan järjestäminen asukkaille vastaanottokeskuksessa. Tulokset osoittivat, että kun asukkailla on mahdollisuus itse valmistaa ateriansa ja keskuksessa on runsaasti toimintaa, se vähentää asukkaiden keskinäisiä ristiriitoja. Mahdollisuudella tehdä itse ruokaa ja runsaammalla toiminnalla on myös työntekijöihin kohdistuvaa väkivaltaa ja uhkaa vähentävä vaikutus.

10.3 Ympäristön suhtautuminen vastaanottokeskuksiin

Viidesosa kyselyyn vastanneista koki, että ulkopuolisten keskuksen asukkaisiin kohdistuva häiriökäyttäytyminen oli melko vakava tai vakava ongelma. Sen sijaan työntekijöihin ei ympäristöstä koettu kohdistuvan uhkaa. Konkreettisesti uhkatilanteita oli syntynyt tuhopolttoina (10 %) ja keskukseseen omaisuutta oli vahingoitettu (45 %).

Asenteellisella tasolla ympäristön suhtautuminen keskuksiin näkyy siinä, että neljäsosa vastanneista ilmoitti, että lähiseudun asukkaat olivat hänen arvionsa mukaan huolissaan tai erittäin huolissaan asukkaiden mahdollisesta häiriökäyttäytymisestä tai rikoksista. Tällaiseen huolien kuuntelemiseen ja purkamiseen olikin joillakin vastaanottopaikkakunnilla ryhdytty, kuten kappaleessa 5 todettiin. Tällaisilla restoratiivisilla, ongelmanratkaisuun pyrkivillä lähestymistavoilla voidaan purkaa naapurustossa syntyviä riitoja ja mahdollisia epäluuloja.

Ympäristön negatiivinen suhtautuminen vastaanottokeskukseen vaikuttaa myös keskuksessa työskentelevien työmotivaatioon ja jaksamiseen, jos vapaa-ajalla saa jatkuvasti kuunnella negatiivisia kommentteja omasta työpaikastaan ja työn mielekkyys kyseenalaistetaan. Kyselyssä vastaajat kokivat olonsa turvallisiksi työskennellä keskuksissa ja vain harvoissa keskuksissa oli ollut vaikeuksia saada työvoimaa tai työntekijät olivat irtisanoutuneet reaktiona uhkatilanteisiin. Työntekijöiden henkiseen hyvinvointiin ja jaksamiseen on syytä panostaa työnohjauksella ja muilla keinoin. Mikäli

työntekijä joutuu uhkailun ja väkivallan kohteeksi, tulee varmistaa, että hän saa tarvittavat palvelut, asia käsitellään työpaikalla ja ilmoitetaan tarvittaessa eteenpäin tapahtumien uusiutumisen ehkäisemiseksi ja uhrille syntyneiden henkisten haittojen käsittelemiseksi.

Kansalaisjärjestöjen ja vapaaehtoisten tekemä työ vastaanottokeskuspaikkakunnilla syksyllä 2015 oli tutkimuksen mukaan tärkeässä roolissa. Kokemukset vapaaehtoisista oli avovastausten perusteella pääosin positiivisia ja erityisesti silloin, kun yhteisistä säännöistä ja menettelyistä oli sovittu. Monilla paikkakunnilla vapaaehtoiset kansalaiset ja turvapaikanhakijoiden tukiryhmät olivat järjestäneet vastaanottokeskuksissa monenlaista toimintaa, kuten ravintolapäiviä, teatterikäyntejä, musiikkitahtumia ja jalkapallo-otteluita. He hoitivat myös turvapaikanhakijoiden vaatetuksen ja järjestävät vapaaehtoisina kielenopetusta. Nämä ovat konkreettisia osoituksia vapaaehtoistyön ja asukasaktiivisuuden mahdollisuuksista. Vaikka myönteisiä turvapaikkapäätöksiä ei saakaan kuin pieni vähemmistö hakijoista, voi asukasaktiivisuus ja vapaaehtoiset toimia siltana suomalaiseseen yhteiskuntaan päin.

Asukasaktiivisuus voi edistää turvallisuuden tunnetta myös rakentaessaan yhteisöllisyyttä, johon turvapaikanhakijat ja muut maahanmuuttajaryhmät voivat tulla luontevasti mukaan. Asukasaktiivisuudella ja vahvoilla paikallisyhteisöillä saattaa jopa olla keinoja ratkaista ristiriitoja maahanmuuttajien ja heihin epäluuloisesti suhtautuvien, kantaväestöstä nousevien ryhmien välillä. Rakentamalla asukasaktiivisuudella ja järjestöjen tekemällä työllä voidaan edistää turvapaikanhakijoiden mahdollisuuksia integroitua yhteisöön, mutta vihapuhetta ja syrjintää lietsoviin kansalaisliikkeisiin tulee viranomaisten puuttua.

Julkisuudessa ja mediassa on nostettu esiin turvapaikanhakijoiden tekemää rikollisuutta ja heidän aiheuttamia häiriötilanteita vastaanottokeskuksissa ja niiden sijaintipaikkakunnilla. Tämän kyselyn tulokset osoittavat, että elämä ja työskentely vastaanottokeskuksissa ovat turvallista. Keskuksissa on jonkin verran asukkaiden keskinäisiä ristiriitoja ja häiriökäyttäytymistä ja työntekijät kokevat joitain uhkatilanteita, joihin on hyvä varautua ja kouluttaa henkilökuntaa niiden kohtaamiseen ja selvittämiseen. Tilanteet ovat hyvin samankaltaisia kuin sosiaalialan asumisyksiköissä yleensä ja johtuvat osittain siitä, että suuri joukko erialaisia ihmisiä asutetaan samaan tilaan.

LÄHTEET

Danielsson, Petri & Kääriäinen, Juha (2016). Suomalaiset väkivallan ja omaisuusrikosten kohteena 2015 – kansallisen rikosuhritutkimuksen tuloksia. Katsauksia 13/2016. Helsingin yliopisto. Valtiotieteellinen tiedekunta. Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti.

Hallituksen turvapaikkapoliittinen toimenpideohjelma 2015. Maahanmuuttoviraston alaikäisyksiköiden asiakaspalautteen yhteenveto (2016). Maahanmuuttoviraston vastaanottokeskusten asiakaspalautteen yhteenveton (2016)

Laitinen, Kari & Jukarainen, Pirjo & Boberg, Henrik (2016). Maahanmuutto & turvallisuus – arvioita nykytilasta ja ennusteita tulevaisuudelle. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 7/2016

Oksanen, Tuula (2016). Kunta10-tutkimus. Työterveyslaitos.
http://www.ttl.fi/fi/tutkimus/hankkeet/kunta10_tutkimus/Sivut/default.aspx

Salmi, Venla & Lehti, Martti & Keinänen, Anssi (2011). Kauppa ja teollisuus rikosten kohteena. Vuoden 2010 yritysuhritutkimuksen tuloksia. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 254. Hakapaino Oy, Helsinki.

Salmela, Tuuli & Elonheimo, Henrik (2016). Naapurisuussovittelu ja asukastyö. Restoratiivisen oikeuden menetelmiä voidaan käyttää naapurisovun edistäjinä esimerkiksi vastaanottokeskuspaikkakunnilla. Haaste-lehti 3/2016

Sutela, Hanna & Lehto, Anna-Maija (2014). *Työolojen muutokset 1977–2013. Tilastokeskus. Suomen virallinen tilasto. Helsinki.*

LIITTEET

LIITE 1: TURVAPAIKKAHAKEMUKSEN PROSESSI

1. Turvapaikkaa voi hakea henkilö, jolla on perustellusti aihetta pelätä joutuvansa kotimaassaan vainotuksi.
2. Suomesta turvapaikkaa hakevan henkilön on matkustettava Suomeen. Turvapaikkaa ei voi hakea ulkomailta käsin.
3. Suomeen saavuttuaan henkilön tulee mahdollisimman pian ilmoittaa rajatarkastusviranomaiselle tai poliisille halunsa hakea turvapaikkaa.
4. Turvapaikkahakemuksen vastaanottava viranomainen kirjaa hakijan perustiedot ja ottaa häneltä sormenjäljet sekä tekee tarvittavat rekisteritarkistukset.
5. Turvapaikanhakijan hakemus siirtyy Maahanmuuttoviraston (Migri) käsittelyjonoon.
6. Turvapaikanhakija ohjataan vastaanottokeskukseen asumaan, jossa hän odottaa kutsua turvapaikkapuhutteluun.
Suomi ei käsittele turvapaikanhakijan hakemusta, mikäli hänellä on jo oleskeluoikeus toisessa turvallisessa maassa tai jokin muu maa on vastuussa hänen hakemuksen käsittelystä EU:n vastuunmäärittämisasetuksen perusteella.
7. Migri ilmoittaa hakijalle turvapaikkapuhuttelun ajankohdan.
8. Turvapaikkatutkinnassa Migri selvittää hakijan henkilöllisyyden, matkareitin sekä sen, voidaanko hänen hakemus käsitellä Suomessa.
9. Turvapaikkapuhuttelussa hakijan pitää kertoa mahdollisimman tarkkaan ne syyt, miksi hän hakee turvapaikkaa. Migri ohjeistaa hakijaa ottamaan mukaan kaikki mahdolliset hakijan kertomusta tukevat todisteet.
10. Migri tutkii, voidaanko hakijalle antaa kansainvälistä suojelua tai myöntää oleskelulupa muulla perusteella.
11. Migri tai poliisi ilmoittaa hakijalle, kun päätös on tehty.
12. Jos hakija saa kansainvälistä suojelua, hänelle annetaan oleskelulupakortti. Tämän jälkeen hän voi hakea pakolaisen matkustusasiakirjaa tai muukalaispassia.
13. Hakijalla voi valittaa kielteisestä päätöksestä hallinto-oikeuteen.
14. Myönteisen turvapaikkapäätöksen saanut turvapaikanhakija saa jäädä Suomeen ja saa kuntapaikan. Kuntapaikan tarjonnut kunta antaa hänelle asunnon.
15. Ne turvapaikanhakijat, jotka eivät saa jäädä Suomeen, voivat hakea vapaaehtoisen paluun ohjelmaan. Vapaaehtoisen paluun kautta voi saada tukea kotiinpaluuseen.

LIITE 2: TURVAPAIKANHAKIJA RIKOKSESTA EPÄILTYNÄ 1.1.–30.9.2016

ROOLI / NIMIKE	Yhteensä
RIKOKSESTA EPÄILTY (kaikki yht.)	2057
PAHOINPITELY	596
NÄPISTYS	330
LIEVÄ PAHOINPITELY	149
LAITON UHKAUS	133
LAITOMAN MAAHANTULON JÄRJESTÄMINEN	95
VARKAUS	60
LIIKENNERIKKOMUS	47
KULKUNEUVON KULJETTAMINEN OIKEUDETTA	40
SEKSUAALINEN AHDISTELU	38
TÖRKEÄ PAHOINPITELY	37
VAHINGONTEKO	36
VÄÄRENNYSAINEISTON HALLUSSAPITO	32
HAITANTEKO VIRKAMIEHELLE	26
JÄRJESTYSTÄ YLLÄPITÄVÄN HENKILÖN VASTUSTAMINEN	25
LAPSEN SEKSUAALINEN HYVÄSIKÄYTTÖ	25
RAISKAUS	23
HUUMAUSAINEN KÄYTTÖRIKOS	21
VÄÄRÄN HENKILÖTIEDON ANTAMINEN	21
VIRKAMIEHEN VASTUSTAMINEN	20
LIEVÄ VAHINGONTEKO	18
JÄRJESTYSRIKKOMUS	15
LIEVÄ PETOS	15
PERÄTÖN LAUSUMA VIRANOMAISMENETTELYSSÄ	15
ULKOMAALAISSRIKKOMUS	15
LIIKENNETURVALLISUUDEN VAARANTAMINEN	12
KUNNIANLOUKKAUS	11
RYÖSTÖ	11
TOISEN VAHINGOITTAMISEEN SOVELTUVAN ESINEEN TAI AINEEN HALLUSSAPITO	11
TÖRKEÄN PAHOINPITELYN YRITYS	11
TÖRKEÄ RAISKAUS	10
PAKOTTAMINEN SEKSUAALISEEN TEKOON	9
RAISKUKSEN YRITYS	9
NISKOITTELU POLIISIA VASTAAN	8
VIRKAMIEHEN VÄKIVALTAINEN VASTUSTAMINEN	8
HUUMAUSAINERIKOS	7
TAPON YRITYS	7
AJONEUVORIKKOMUS	6
NÄPISTYKSEN YRITYS	6
VIESTINTÄRAUHAN RIKKOMINEN	6
KAVALLUS	5
PAHOINPITELYN YRITYS	5
TÖRKEÄ LAPSEN SEKSUAALINEN HYVÄSIKÄYTTÖ	5

ROOLI / NIMIKE	Yhteensä
KOTIRAUHAN RIKKOMINEN	4
PETOS	4
REKISTERIMERKINTÄRIKOS	4
ALKOHOLIRIKKOMUS	3
LAPSEN HOUKUTTELEMINEN SEKSUAALISIIN TARKOITUKSIIN	3
LIEVÄ ALKOHOLIRIKOS	3
TÖRKEÄ LAITOMAN MAAHANTULON JÄRJESTÄMINEN	3
VAINOAMINEN	3
ILKIVALTA	2
KALASTUSRIKKOMUS	2
KÄTKEMISRIKKOMUS	2
LAITON TUONTITAVARAAN RYHTYMINEN	2
SUKUPUOLISIVEELLISYYDEN JULKINEN LOUKKAAMINEN	2
SUKUPUOLISIVEELLISYYTTÄ LOUKKAAVAN LASTA ESITTÄVÄN KUVAN HALLUSSAPITO	2
TAPPO	2
TÖRKEÄ RATTIJUOPUMUS	2
VARKAUDEN YRITYS	2
VEROPETOS	2
AJOKORTTIRIKKOMUS	1
AVUNANTO/ VALTIONRAJARIKOS	1
IHMISKAUPPA	1
KIIHOTTAMINEN KANSANRYHMÄÄ VASTAAN	1
KIRISTYS	1
KULKUNEUVON LUOVUTTAMINEN JUOPUNEELLE	1
KUOLEMANTUOTTAMUS	1
LAPSEN SEKSUAALISEN HYVÄSIKÄYTÖN YRITYS	1
LIEVÄ SALAKULJETUS	1
LIEVÄ VEROPETOS	1
LIIKENNEJUOPUMUS MOOTTORITOMALLA AJONEUVOLLA	1
LÄÄKERIKKOMUS	1
OIKEUDENKÄYTÖSSÄ KUULTAVAN UHKAAMINEN	1
PAKOTTAMINEN	1
PETOKSEN YRITYS	1
POLIISILAKIPERUSTEISET KIINNIOTOT	1
SEKSUAALINEN HYVÄSIKÄYTTÖ	1
SEKSUAALISEN HYVÄSIKÄYTÖN YRITYS	1
SOTARIKOS	1
TUHOTYÖ	1
TUHOTYÖN YRITYS	1
TUPAKAN MYYNTIRIKOS	1
TUPAKKATUOTERIKKOMUS	1
TÖRKEÄ KOTIRAUHAN RIKKOMINEN	1
TÖRKEÄ LIIKENNETURVALLISUUDEN VAARANTAMINEN	1
TÖRKEÄ LUVATON KÄYTTÖ	1
TÖRKEÄ MAKSUVÄLINEPETOS	1

ROOLI / NIMIKE	Yhteensä
TÖRKEÄN HENKEEN TAI TERVEYTEEN KOHDISTUVAN RIKOKSEN VALMISTELU	1
VAPAUDENRIISTO	1
VÄKIVALTAKUVAUKSEN LEVITTÄMINEN	1
YKSITYISELÄMÄÄ LOUKKAAVA TIEDON LEVITTÄMINEN	1

Lähde: poliisin rikosilmoitusjärjestelmän tilastot

LIITE 3: KYSELY VASTAANOTTOKESKUKSILLE: KYSELYLOMAKE

TAUSTATIEDOT

1. Ammattinimikkeenne

Vastausvaihtoehdot:

Johtaja

Apulaisjohtaja

Vastaava ohjaaja

Ohjaaja

Sosiaalityöntekijä tai sosiaaliohjaaja

Terveysten- tai sairaanhoitaja

Muu, mikä?

2. Ammatillinen koulutustausta

TIETOJA VASTAANOTTOKESKUKSESTA

3. Vastaanottokeskuksen nimi (Vastaaminen vapaaehtoista)

4. Kunta, jossa vastaanottokeskus sijaitsee

5. Maakunta *

Huomio! Mikäli keskus sijaitsee Helsingissä, niin valitse listalta "Uudenmaan" sijaan "Helsinki".

Vastausvaihtoehdot:

Ahvenanmaan maakunta

Etelä-Karjala

Etelä-Pohjanmaa

Etelä-Savo

Kainuu

Kanta-Häme

Keski-Pohjanmaa

Keski-Suomi

Kymenlaakso

Lappi

Päijät-Häme

Pirkanmaa

Pohjanmaa

Pohjois-Karjala

Pohjois-Pohjanmaa

Pohjois-Savo

Satakunta

Uusimaa

Helsinki

Varsinais-Suomi

6. Keskuksen toiminnasta vastaava taho *

Vastausvaihtoehdot:

Kunta

Järjestö

Yksityinen

Muu, mikä?

7. Miten pitkään keskus on ollut toiminnassa?

Vastausvaihtoehdot:

alle 3 kuukautta

3–6 kuukautta

6–12 kuukautta

yli vuoden

8. Miten pitkään olet työskennellyt keskuksessa?

Vastausvaihtoehdot:

alle 3 kuukautta

3–6 kuukautta

6–12 kuukautta

yli vuoden

9. Vastaanottokeskuksen tyyppi. Onko vastaanottokeskus *

Vastausvaihtoehdot:

Laitosmallinen

Hajasijoitettu

10. Onko yksikkö *

Vastausvaihtoehdot:

Aikuisten ja perheiden yksikkö

Alaikäisyksikkö

11. Keskuksen asukasmäärät (aikuisten ja perheiden yksikkö)

Alaikäisten yksikön asukasmäärää kysytään seuraavassa kysymyksessä

Vastausvaihtoehdot:

alle 100

100–149

150–199

200–249

250–299

300–399

400–499

500 tai enemmän

12. Keskuksen asukasmäärät (alaikäisten yksikkö)

Vastausvaihtoehdot:

7

14

20

21–40

41–60

61–80

13. Ketkä muodostavat keskuksen suurimman asukasryhmän?

Vastausvaihtoehdot:

Miehet / alaikäiset pojat

Naiset / alaikäiset tytöt

Perheet

14. Mitkä ovat keskuksen suurimmat asukasryhmät lähtömaan mukaan?

Valitse 1–3 vaihtoehtoa

Vastausvaihtoehdot: (Suurin ryhmä / Toiseksi suurin ryhmä / Kolmanneksi suurin ryhmä)

Afganistan

Albania

Intia

Iran

Irak

Somalia

Syyria

Muu

15. Onko keskuksessa ruokahuolto vai laittavatko asukkaat itse ruokaa?

Vastausvaihtoehdot:

Ruokahuolto

Asukkaat laittavat itse ruokaa

Molemmat

16. Vastaanottokeskuksen muut aktiviteetit

(Mahdollinen tarkennus tekstikenttään)

Vastausvaihtoehdot:

Harrastetoiminta

Opintotoiminta

Työtoiminta

Vapaaehtoistoiminta

PAIKALLINEN ILMAPIIRI

17. Onko paikkakunnalla järjestetty asukastilaisuutta ennen keskuksen avaamista?

Vastausvaihtoehdot:

Kyllä

Ei

En tiedä

18. Onko keskuksen avaamisen jälkeen järjestetty paikallisille asukkaille suunnattuja keskustelutilaisuuksia tai avoin ovien päiviä?

Vastausvaihtoehdot:

Kyllä

Ei

En tiedä

19. Millainen on ollut asukastilaisuuksien, kuten keskustelutilaisuuksien tai avointen ovien päivän ilmapiiri?

Vastausvaihtoehdot: (Hyvä / Neutraali / Uhkaava / En osaa sanoa)

Asukastilaisuuksien ilmapiiri keskimäärin

Viimeisimmän asukastilaisuuden ilmapiiri

20. Tässä voit täsmentää tämän sivun vastauksiasi. Voit myös kertoa ovatko asukastilaisuudet mielestäsi hyödyllisiä vai haitallisia ja millä tavoin.

VAPAAEHTOISTOIMINTA

21. Onko järjestöille tarjottu mahdollisuutta osallistua keskuksen toimintaan?

Vastausvaihtoehdot:

Kyllä

Ei

En tiedä

22. Mikäli vastasit edelliseen kysymykseen kyllä, niin nimeä tässä ne järjestöt, joiden tiedät osallistuneen keskuksen toimintaan

23. Onko paikallisille asukkaille tarjottu mahdollisuutta osallistua keskuksen toimintaan (vapaaehtoistoiminta)?

Vastausvaihtoehdot:

Kyllä

Ei

En tiedä

24. Miten hyvin vapaaehtoistoiminta on sujunut keskuksen kanssa?

Vastausvaihtoehdot: (Hyvin / Melko hyvin / Melko huonosti / Huonosti / En osaa sanoa)

Järjestöt

Paikalliset vapaaehtoiset

25. Tässä voit halutessasi täsmentää edellistä vastaustasi

26. Miten järjestöt ja vapaaehtoiset on perehdytetty keskuksen toimintakulttuuriin ja turvallisuuskäytänteisiin?

Vastausvaihtoehdot: (Hyvin / Melko hyvin / Melko huonosti / Huonosti / En osaa sanoa)

Toimintakulttuuriin

Turvallisuuskäytänteisiin

RIKOKSET JA HÄIRIÖKÄYTTÄYTYMINEN

27. Millaiseksi ongelmaksi koet kiusaamisen tai häiriökäyttäytyminen keskuksessa? Häiriökäyttäytymisellä viitataan tässä muita asukkaita häiritsevään käytökseen, mikä ei kuitenkaan täytä rikoksen tunnusmerkkejä

Vastausvaihtoehdot: (Suureksi / Melko suureksi / Melko pieneksi / Pieneksi / En osaa sanoa)

Asukkaiden keskinäisen

Asukkaiden henkilökuntaan kohdistaman

Henkilökunnan asukkaisiin kohdistaman

28. Mistä arvelet ongelmien, kuten kiusaamisen, häiriökäyttäytymisen ja rikollisuuden johtuvan?

Vastausvaihtoehdot: (Erittäin suuri vaikutus / Melko suuri vaikutus / Pieni vaikutus / Ei vaikutusta / En osaa sanoa)

Kulttuurien eroavaisuudet

Kieliongelmat

Miesten ja naisten väliset suhteet

Sukupuoliroolien erot eri kulttuureissa

Seksuaalivähemmistöön kuuluminen

Vammaisuus

Toimettomuus, tekemisen puute
Rahan puute
Velkaantuminen
Käteisen rahan huomattavan määrän tai arvoesineiden hallussapito
Henkilön tausta: asevoimat
Pelko siitä, että oleskelulupaa ei myönnetä
Kielteinen päätös
Pelko kielteisestä oleskelulupapäätöksestä
Psykkisen/psykiatrisen hoidon tai avun puute
Tyytymättömyys olosuhteisiin vastaanottokeskuksessa
Pelko tulevaisuudesta Suomessa
Huoli perheen puolesta lähtömaassa
Päihteet (alkoholi, huumausaineet)
Uskontoon liittyvät konfliktit: islamin eri suuntaukset
Muut uskontoon liittyvät konfliktit, mitkä?
Muu, mikä?

29. Onko keskuksessa jouduttu siirtämään ongelmallisiksi koettuja asukkaita toiseen keskukseseen?

Vastausvaihtoehdot:

Ei

Kyllä, ja sillä oli positiivisia vaikutuksia

Kyllä, mutta sillä ei ollut vaikutusta

Kyllä, mutta sillä oli negatiivisia vaikutuksia

En tiedä

30. Onko keskuksenne siirretty toisessa keskuksessa ongelmallisiksi koettuja asukkaita?

Vastausvaihtoehdot:

Ei

Kyllä, ja ongelmakäyttäytyminen jatkui myös meidän keskuksessamme

Kyllä, ja ongelmakäyttäytyminen loppui

En tiedä

31. Miten huolissaan keskuksen lähiseudun asukkaat ovat arvionne mukaan keskuksen asukkaiden mahdollisesta häiriökäyttäytymisestä tai rikollisuudesta?

Vastausvaihtoehdot:

Erittäin huolissaan

Huolissaan

Vähän huolissaan

Ei ollenkaan huolissaan

En osaa sanoa

32. Onko tiedossanne, että keskuksen asukkaita on ollut epäiltynä rikoksista kuntane alueella?

Vastausvaihtoehdot: (Paljon / Jonkin verran / Vähän / Ei lainkaan / En osaa sanoa)

Omaisuusrikokset

Lähisuhdeväkivalta

Seksuaalinen häirintä ja seksuaalinen väkivalta

Muu väkivalta

Huumausainerikokset

Muu rikollisuus

33. Onko tiedossasi, että keskuksenne asukkaista olisi liikkunut aiheettomia huhuja rikoksen tekijöinä kunnassanne

Vastausvaihtoehdot: (Paljon / Jonkin verran / Vähän / Ei lainkaan / En osaa sanoa)

Omaisuusrikokset

Lähisuhdeväkivalta

Seksuaalinen häirintä ja seksuaalinen väkivalta

Muu väkivalta

Huumausainerikollisuus

Muu rikollisuus

34. Onko seuraavia väkivalta- tai uhkatilanteita sattunut sinulle työssäsi keskuksen asukkaan taholta viimeisen 12 kk:n aikana?

Jos kyseinen tilanne on sattunut sinulle tänä vuonna, rastita tapahtumakuukausi / -kuukaudet (1=tammikuu, 2=helmikuu jne.)

Vastausvaihtoehdot: (Ei / Kyllä / kuukaudet 1-12)

Tavaroiden heitteleminen, paikkojen rikkominen

Henkinen väkivalta (esim. sanallinen uhkailu)

Ruumiillinen väkivalta (esim. lyöminen, potkiminen)

Aseella uhkaaminen (ampuma-, terä- tai lyömäase)

35. Onko vastaanottokeskukseen tai sen työntekijöihin kohdistunut seuraavia rikoksia viimeisen 12 kuukauden aikana?

Vastausvaihtoehdot: (Kyllä / Ei / En osaa sanoa)

Onko keskuksen omaisuutta vahingoitettu tahallisesti?

Onko keskuksen työntekijään kohdistunut väkivaltaa tai uhkailua työaikana tai työtehtävien yhteydessä? Jos kyllä, niin kenen toimesta (esim. asukas, ulkopuolinen henkilö, työtoveri)

Onko keskuksen kohdistunut tuhopolttoa tai sen yritystä

36. Millainen ongelma on mielestäsi ulkopuolisten henkilöiden vastaanottokeskukseen ja sen asukkaisiin kohdistama (tai sellaiseksi oletettu) häiriökäyttäytyminen ja rikollisuus?

(esim. huutelu, uhkailu, väkivalta, omaisuusrikollisuus)

Vastausvaihtoehdot: (Vakava / Melko vakava / Ei ollenkaan vakava / Ei ongelma / En osaa sanoa)

Keskuksen asukkaisiin kohdistuva häiriökäyttäytyminen ja rikollisuus

Keskuksen työntekijöihin kohdistuva häiriökäyttäytyminen ja rikollisuus

Vapaaehtoistyöntekijöihin kohdistuva häiriökäyttäytyminen ja rikollisuus

TYÖNTEKIJÄN TURVALLISUUS JA TURVALLISUUDEN TUNNE

37. Onko vastaanottokeskuksessa seuraavaa turvallisuuteen liittyvää toimintaa?

Vastausvaihtoehdot: (Kyllä / Ei)

Säännöllistä turvallisuustilanteen ja turvallisuusriskien arviointia?

Nimetty turvallisuuden vastuhenkilö(t)

Työntekijöille on annettu turvallisuuskoulutusta

Asukkaille on annettu turvallisuuskoulutusta

Keskuksessa on vartiointi

38. Onko rikollisuus tai sen uhka vaikuttanut vastaanottokeskukseen seuraavilla tavoilla viimeisen 12 kuukauden aikana?

Vastausvaihtoehdot: (Kyllä / Ei / En osaa sanoa)

Keskuksen työntekijä on irtisanoutunut

Keskuksella on ollut vaikeuksia saada työvoimaa

Keskuksen lopettamista on harkittu

Keskuksen turvallisuuteen on lisätty resursseja

39. Turvallisuuden tunne

Vastausvaihtoehdot: (erittäin turvalliseksi / melko turvalliseksi / melko turvattomaksi / erittäin turvattomaksi / En osaa sanoa)

Miten turvalliseksi koet työskentelyn keskuksessa?

Miten turvalliseksi koet työntekijänä keskuksen lähialueen?

Miten turvalliseksi arvioit vapaaehtoistoimijoiden työskentelyn keskuksessa?

Miten turvalliseksi arvioit turvapaikanhakijoiden asumisen keskuksessa?

Kuinka turvalliseksi arvioit turvapaikanhakijoiden kokevan keskuksen lähialueen?

40. Huolestuneisuus väkivallasta: Oletko viimeisen 12 kuukauden aikana pelännyt joutuvasi väkivallan kohteeksi nykyisessä työssäsi tai työtehtävissä?

Mikäli olet ollut töissä vastaanottokeskuksessa alle 12 kuukautta, niin suhteuta vastauksesi sen mukaan.

Vastausvaihtoehdot:

En ollenkaan

Kerran pari vuodessa

3–6 kertaa vuodessa

7–10 kertaa vuodessa

Noin kerran kuukaudessa tai useammin

41. Miten turvallisuuttasi ja sen tunnetta voitaisiin parantaa?

42. Hyvät käytännöt: Onko vastaanottokeskuksessanne kehitetty turvallisuuteen liittyviä hyväksi havaittuja käytäntöjä, joista mielestäsi myös muut vastaanottokeskukset voisivat hyötyä? Pyydämme kuvaamaan niitä tässä.

43. VAPAA SANA: Tässä sinulla on mahdollisuus tuoda esille mielestäsi tärkeitä vastaanottokeskusta, sen asukkaita ja työntekijöitä koskevia turvallisuusnäkökulmia, joita kyselyssä ei ole vielä käsitelty.

OIKEUSMINISTERIÖ JUSTITIEMINISTERIET

ISSN 1798-7067
ISBN 978-952-259-554-6 (PDF)

Oikeusministeriö
PL 25
00023 Valtioneuvosto
www.oikeusministerio.fi

Justitieministeriet
PB 25
00023 Statsrådet
www.oikeusministerio.fi